

06.542
1943

KELETI-KÖNYVTÁR
19
321.437

TURÁN

MAGYAR NÉPROKONSÁGI
SZEMLE

26
1943

SZERKESZTI

DR. CHOLNOKY JENŐ

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

BUDAPEST 1943 JÚNIUS
XXVI. ÉVFOLYAM I. SZÁM

TARTALOM

A magyarok eredete, <i>Dr. Cholnoky Jenő</i>	1
Kőrösi Csoma Sándor szobrának elhelyezése, <i>Dr. Cholnoky Jenő</i> ...	5
XII. János pápa levele Jeretamir kaukázusi magyar fejedelemhez. <i>Bendefy László dr.</i>	7
A mai turkológia alapelemei, <i>Hüseyin Namik Arkun</i>	13
Északi rokonainkhoz, <i>Dr. Cholnoky Jenő</i>	16
A finn fiatalság a válságos időkben, <i>Nevanlinna Rolf</i>	19
A néprokonság eszméje Kodály Zoltán műveiben, <i>Sonkoly István</i> ...	23
A Dunánál, <i>Enisz Behidzs bej.</i> Fordította <i>Vikár Béla</i>	28
<i>Irodalom</i>	29
<i>Dr. Gergelyffy Gábor</i> igazgató jelentése	30
<i>A Turáni Társaság ügyei</i>	35
<i>Hírek</i>	39

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Turáni Társaság, Bpest, V., Országháza, VII. kapu.

Szerkesztésért és kiadásért felel: *Cholnoky Jenő dr.*

Előfizetési ár évi 6 pengő. Egyes szám ára 2 pengő.

A Turáni Társaság tagjai tagilletményül kapják.

Kérjük a rendes tagokat tagdíjuk megfizetésére, a törzstagokat önkéntes hozzájárulásra.

Más néprokonsági egyesületek igazolt tagjai számára az évi előfizetés ára 3 pengő.

A Finnugor Kultúrbizottság tervei szerint készült, s a Helsinkiben tartott 1938. évi tanácskozáson elfogadott hivatalos finnugor néprokonsági jelvény Társaságunk helyiségében, valamint Jerouschek K. jelvénykészítő üzletében (Bp., IV., Váci-u. 39) kapható. Ára 1.50 pengő.

3

TURÁN

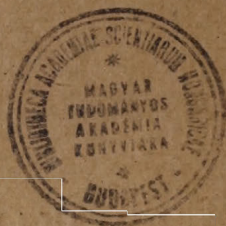
MAGYAR NÉPROKONSÁGI
SZEMLÉ

XXVI. ÉVFOLYAM, 1943

SZERKESZTETTE
DR. CHOLNOKY JENŐ

A TURÁNI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, V., ORSZÁGHÁZ, VII. KAL

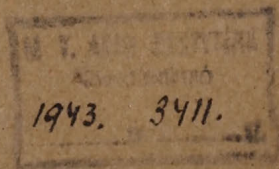

KELETI-KÖNYVTÁR

A XXVI. ÉVFOLYAM

munkatársai

Bán János	Nevanlinna Rolf
Bendefy László	Paikert Alajos
Cholnoky Jenő	Sonkoly István
Enisz Behidzs bej	Vikár Béla
Gergelyffy Gábor	Virányi Elemér
Hüseyin Namik Arkun	Zsuffa Sándor, nemes-dedinai
Kövér Lajos	

TARTALOMJEGYZÉK

Értekezések:

<i>Bán János</i> : A török zene hangrendszere	52
<i>Bendefy László</i> : XXII. János pápa levele Jeretamir, kaukázusi magyar fejedelemhez	7
<i>Cholnoky Jenő</i> : A magyarok eredete	1, 43
<i>Hüseyn Namik Arkun</i> : A mai turkológia alapelemei	13
<i>Kövér Lajos</i> : Egy volt hadifogoly tapasztalatai Kinában	56
<i>Nevanlinna Rolf</i> : A finn fiatalság a válságos időkben	19
<i>Sonkoly István</i> : A néprokonság eszméje Kodály Zoltán műveiben	23
<i>Zsuffa Sándor, nemes-dedinai</i> : A turánizmus hívei és ellenfelei	63

Megemlékezések:

<i>Cholnoky Jenő</i> : Északi rokonainkhoz	16
<i>Paikert Alajos</i> : Özv. Kurtz Gusztávné emlékezetének	68
<i>Paikert Alajos</i> , a Turáni Társaság tb. elnökének beszéde az 1943. nov. 20.-i finn-ugor néprokonsági ünnepélyen	69

Vers:

<i>Enisz Behidzs bej—Vikár Béla</i> : A Dunánál	28

Beszámoló:

<i>Cholnoky Jenő</i> : Körösi Csoma Sándor szobrának elhelyezése	5
<i>Gergelyffy Gábor</i> igazgatói jelentése	30

Irodalom:

<i>vitéz Horváth Béla</i> : Reza sah az ezüst oroszán trónján	30
<i>Ligeti Lajos (szerk.)</i> : A magyarság östörténete (<i>Cholnoky Jenő</i>)	76
<i>Medriczky Andor</i> : Kaukázusiak az ősmagyarokról (<i>Cholnoky Jenő</i>)	75
<i>Paikert Géza</i> : Zum Tage der finnisch-ungarischen Völkerverwandtschaft (<i>Cholnoky Jenő</i>)	75
<i>vitéz Pauer János</i> : Adatok a Szent Gellérthegy multjából (<i>Cholnoky Jenő</i>)	75
<i>Vönöczky Schenk Jakab</i> : Magyar solymászmadarnevek II. Befejező rész. (<i>Bendefy László</i>)	30

Vegyes:

<i>Virányi Elemér</i> : Zolnai Gyula néhány tévedése	70
<i>Hírek</i>	39, 80
<i>A Turáni Társaság ügyei</i>	35, 77

„Elet” Irod. és Nyomda Rt. Budapest, XI., Horthy M.-út 15. — Igazgató: Laiszky Jenő.

THE
LIBRARY OF THE
MUSEUM OF
COMPARATIVE ZOOLOGY
AND ANATOMY
HARVARD UNIVERSITY

NOV 19 1908

NOV 19 1908

NOV 19 1908

NOV 19 1908

A MAGYAROK EREDETE

Elnöki megnyitó a Turáni Társaság 1943 április 9-én tartott, rendes évi közgyűlésén

Ezen a címen hallottuk dr. Zsirai Miklós professzor úr előadását a Magyarságtudományi Intézet meghirdetett, rendkívül érdekes előadás-sorozatának első előadásaként. A tudós tanár a tudomány teljes fegyverzetével, igen logikus összeállításban mutatta ki — amit különben már úgyis mindenki tudott, aki komolyan foglalkozik ezzel a kérdéssel, — hogy a magyar nyelv finnugor nyelv s nyelvünk alapja olyan finnugor nyelv, amely legközelebb áll az osztyák, vogul, lapp és szamojéd nyelvekhez. Kimutatta azt is, hogy ez a nyelv olyan vidéken keletkezett, amelyen az emberek kezdetleges gyűjtögető, halászó és vadászó életmódot folytattak s a nyelvünkben levő ősi finnugor szavak közül a növény- és állatnevek a mai Baskiria területére mutatnak.

Az ismert dolgoknak igen logikus, rendszeres összefoglalása volt s nagyon helyesen mutatott rá arra, hogy ezzel megdőlt minden más föltevés nyelvünk eredetére nézve. Nyelvünk alapja nem török nyelv, nem ária nyelv s az a nagy polémia, ami a finnugoristák meg az ellenzők közt évtizedeken át folyt, végleg eldőltnek mondható. Ebben a kiváló előadónak tökéletesen igaza van.

Nem vagyok nyelvész, de azért előadásához mégis kénytelen vagyok néhány megjegyzést fűzni.

Először is nem volt helyes előadásának a címe. Nem a *magyarok* eredetéről, hanem a *magyar nyelv* eredetéről beszélt. Ez pedig két igen lényegesen különböző dolog. Ha a franciák eredetéről beszél valaki, kétségtelen, hogy nem fogja a francia nyelv eredetét keresni, mert hisz a francia nyelv a latin nyelvnek „nazális” dialektusa, semmi köze sincs a francia nép eredetéhez. A francia nép a kelták közé tartozó gallok utóda. Ezek ugyan ária-rokonságú nyelven beszélhettek, eredetileg, de ősi nyelvüket egészen kiszorította a latin nyelv. Megtanultak latinul s ezzel elkülönültek a Németország területén lakó rokonaiktól s azokat lenézték, „közönségesnek” „teucs”-nak nevezték. Így vált el a két nép. Mindkettőnek alapja kelta, erre gót-germán népek települtek s így bár eredetükre nézve a németek és franciák nagyon közel vannak egymáshoz, elválasztotta őket nyelvük.

Az angolok eredete is egészen más valami, mint az angol nyelv

eredete. Ugyanez áll a spanyolokra, portugálusokra és az olaszokra is, nem is beszélve a bulgárokról és a főbbi balkáni népről.

Lehet, hogy a magyar nyelv alapja csakugyan egy kezdetleges életmódot élő nép nyelvéből származik, sőt ez valószínű is, mert valószínű, hogy minden nyelv ősi alapja valamilyen kezdetleges életmódot élő nép nyelvéből való, mert hisz minden nép őse kezdetleges életmódot élt. Nem hiszem például, hogy a németek úgy jöttek volna a világra, mint Ádám és Éva s mindjárt Goethe szép nyelvén beszéltek volna. Tessék csak a dolgokat magasabb szempontból nézni! Mindnyájan az ősembertől származunk s mindnyájan olyan ősöknek vagyunk az utódai, akik kezdetleges életmódot éltek, tehát nyelvük alapja is mindig valamiféle olyan nyelv lehetett, amit gyűjtögető, vadászó és halászó népek beszéltek. Ez az ősnyelv alakult át az életmód megváltozásával és fejlődött az illető nép mai nyelvévé. Különösen az életmód megváltozása okoz nagy változást is a nyelvekben. Ha gyűjtögető életmódu nép elkezd a földet művelni, mert olyan vidékre került, ahol lehet földet művelni, ott átalakul a nyelve, meggazdagodik, temérdek új szót, új kifejezőmódot kénytelen használni s valószínűleg érintkezésbe kerül más népekkel is és azoknak szókinéséből is átvesz sokat, sőt a kifejezőmódban is új formák jelentkeznek. Hogy ez a finnugor nyelven beszélő nép hogyan vált etnikailag törökké, azt a következő előadásokból, különösen Ligeti Lajos dr. ragyogó fejtegetéseiből gyönyörűséggel hallottuk, de majd ehhez is lesz szavunk.

Zsirai Miklós dr. igen szépen összefoglalt egy csomó szavat, amelyek a mi nyelvünk ősének szülőhelyét a Kama vidékére látszanak szorítani. Az eljárás azonban nagyon is kétséges. Egyes szavak alapján földrajzi helyzetet megállapítani éppen olyan veszedelmes kísérlet, mint egyes szavak alapján nyelvrokonságot megállapítani. Azért, mert szél-tében, hosszában használunk szláv szavakat, mégsem lehet a magyar nyelvet a szláv nyelvekkel rokonságba hozni. Az angoloknak sem vagyunk nyelvrokonai, bár a tennisz, a gól, a futball, a vikend, a dzsem stb., stb. angol szavak. Nyelvünkben benne van a pálma meg a banán szó is, de reményelem, senki sem gondol ezeknek földrajzi jelentőségére. Az a csodálatos, hogy sem a prém, sem a gerezna nem finnugor szavak, hanem szláv szavak, s igazi magyar szavunk nincs is ezekre. Ez a kérdés sokkal bonyolultabb, hogysen ilyen biztos következtetéseket lehetne levonni. Az előadó maga is hivatkozott olyan növénynevekre, amelyek a Kaukázusra utalnak s nem említette meg, hogy a cirbolyatenyő a Kárpátokban is él. Ezt a kérdést érdemes volna földrajzilag iskolázott tudósnak megvizsgálni, azt hiszem más eredmények adódnának ki.

Előadás után sokan fordultak hozzám, hogyhát Árpád apánk részarávon nyargalva foglalta el hazánkat s katonái hótalpakon követték őt? Ez természetesen zavaros félreértés, de éppen az előadás helytelen címének kényszerű következménye. Általában az előadás lovat adott azok alá a törekvések alá, amelyek a magyar nemzet eredetét, történelmi multját minden áron lesajnálni, kisebbiteni igyekeznek. Világért se tessék félreérteni! Nagyon jól tudom, hogy Zsirai Miklós dr. tisztelt barátom a legjobb, leglelkesebb magyar ember, semmiképpen sem volt szándékában nemzeti öntudatunkat sérteni, vagy lefokozni! Erről szó sem lehet! De kissé szerencsétlen hangot használt s a lelkes

magyarok körében keserű, sőt fájdalmas érzéseket ébresztett. Mert vannak olyan tudósaink, akiknek szinte szadisztikus gyönyörűséget okoz, lebecsülni, lesajnálni a magyar nemzet multját, a magyar történelmet, a magyar nemzet nagyjait. Megtagadnak minden eredeti műveltséget a magyartól, mert az ő véleményük szerint mindent a németektől tanultunk s durva barbárok voltunk, amikor Európába „betörtünk”. Bécsi tapsokra áhítoznak némelyek s mindent elvitatnának tőlünk.

Pedig az a honfoglaló magyarság nem volt barbár, sőt sok tekintetben műveltebb volt, mint a meghódított népek, sőt bizonyos tekintetekben műveltebb volt, mint akár az olaszok, akár a németek mellettünk. Semmi kétség, hogy a könnyűlovasságot mi hoztuk be s átalakítottuk az ókori harcászatot s megteremtettük a lovagkort. Szent István alkotmányos államot alakított, ezt nem lehet elvitatni s olyan berendezést létesített, amely messze felülmulta az akkori, európai hűbéruralmi zürzavart. Temérdek adattal bizonyíthatjuk, hogy a „lovagias” gondolkozás Európában magyar eredetű. Nem sovíniszta túlzások ezek, nem rajongás sugalmazta álmokképek, hanem szigorú, tudományos módszerekkel bebizonyított valóságok. Mozogjunk a realitások terén. A bejövő magyarok több olyan ipart hoztak magukkal, amelyeket Európában nem ismertek. Ime egy példa. Európában nem tudtak puha szattyánbőrt készíteni, tehát nem tudtak rámás csizmát csinálni. Ehhez csak a mi timárjaink értettek. A franciák nagy pénzügyminisztere, Colbert, kiküldött néhány cserzővargát hazánkba, hogy tanulják meg a magyar bőrcserzést, a timárságot. Ezek meg is tanulták és Saint-Denisben bőrgyárat rendeztek be. A gyárnak szabadalma volt. Az ott dolgozó munkásokat hongroyeur néven nevezték! Ezt az ipart nem tanulhattuk a németektől, mert akkor a franciák ott tanulták volna meg. Nem! Ez keletről hozott, igen fejlett ipar volt s a magyarok hozták magukkal. Éppen ilyen a csapó-ipar is, a nemezkesztés, aztán meg a paszományos, gombkötő ipar, a horgolás és kötés stb. Mind ismeretlenek voltak Európában. Onnan hozhattuk csak ezeket, ahonnan a „kacsaringós” szó került a nyelvünkbe. Tudjuk, hogy ez az Ovis poli hegyi juh szarvától származik, ez a hegyi juh pedig csakis a Turáni-alföld keleti szélén emelkedő hegyeken él.

Ez természetesen csak kiragadott példa, de fényesen mutat rá, hogy amiként rá lehet mutatni finnugor összavakkal a sarkvidéki életre, éppen úgy rá lehet mutatni más szavakkal a Turáni-alföldre.

Lehetetlenség, hogy műveletlen, barbár nép legyen az, amely alig százéves itt-tartózkodása alatt teljesen konszolidálódni tud, határait biztosítani tudja és olyan államalakulatot létesít, amely messze-messze felülmulta az akkori európai államokat. Lehetetlen, hogy barbár nép lett legyen az, amelynek királya a legsötétebb középkorban, 1080 körül ki meri mondani, hogy boszorkányok nincsenek, szó se legyen rólok! Ennek jelentőségét is el akarták vitatni nem magyar eredetű, magyar tudósok, de jelentősége elvitathatatlan, amikor tudjuk, hogy más téren is megmutatkozott a magyarság felsőbbrendű lelkisége, humanitása és műveltsége. Tökéletesen igaza van Lepold Antal esztergomi apátkanonok úrnak, amikor azt hirdeti, hogy az Árpád-házi-királyok alatt volt hazánk a legnagyobb. Mert akkor multa felül műveltségével szomszédait legjobban. Nézzük csak meg a Lepold Antaltól felfedezett esztergomi királyi palota falfestményeit! El kell bámulnunk, hogy milyen győ-

nyörűek! Hasonlítsuk össze a majdnem ugyanabból az időből, talán egy-két évtizeddel később készült halberstadti templom falfestményeivel és stukkódomborműveivel! Vagy a kölni domban levő Salamon királyt ábrázoló arany öntvényvel! Egyidősek! Micsoda különbség! Az esztergomi falfestmények valóságos műrecek ezekhez képest.

Nem lehet, hogy ilyen magas műveltség, ilyen tökéletes államalakulás keletkezzék barbár hordák alig egy-két száz éves utódainak kezében. A bevándorló, honfoglaló magyarok igenis, magas műveltségű, rendezett államalkotásra képes, tehát civilizált népek voltak. Iparosoknak, kereskedőknek és földműveseknek kellett velük jönni, mert hisz Szent István idejében már olyan gazdasági tevékenység folyt az ország területén, hogy az ázsiai pusztákon folytatott sátoros pásztor életmód itt nem volt többé helyén s akadályozta a földművelés kiterjesztését. Ezért kellett a legeltetést korlátozni, a pásztorokat helyhez kötni.

Mindezt nem a nyelvészet magyarázhatja meg hanem csakis a földrajzi tények ismeretével tanulmányozott történelem.

Nézzük csak meg a veszprémi csapók és timárok történetét. Bizony magyar iparok voltak azok és nem a németektől tanulták a mesterséget, hanem magukkal hozták őshazájukból.

De nem érthetetlen, nem rejtélyes az a kérdés, hogy hol szedték fel ezt a magas műveltséget. Tudjuk nagyon jól, hogy időszámításunk kezdetén, a Római Birodalom fénykorában Kína sok tekintetben műveltebb volt, mint Európa. Marco Polo leírása például Quin-sayról (Hangcsou-furól) meggyőz bennünket arról, hogy a középkorban meg éppen sokkal magasabb volt Kínában a civilizáció is, meg a kultúra is, mint Európában.

Ezt a magas műveltséget ismertetik a kiváló szinológusok, mint Klapproth, Hirth, Williams stb. Tudjuk, hogy már a Kr. e. évezredben ismerték a mágnestűt, a puskaport, a könyvnyomtatást, a papirosgyártást, a selyem- és porcellánkészítést stb. Selyemhordó karavánútjuk a Tarim-medencén keresztül a Turáni-alföldre jutott, különösen a nagy Han-dinasztia uralkodása alatt. Az arabok kereskedelmet folytattak a kínaiakkal, a ma már elfalazott Kanpu vagy Kanfu kikötőbe járó hajóik segítségével. Láttam ennek a hajdan nagy városnak a romjait. A tenger dagálya a Jang-ce-delta fejlődésével özönárrá alakult s a kikötő használhatatlanná vált. Óriási partvédő művet kellett építeni. De amíg az arabok odajártak, sok mindent áthoztak Európába s így ismertük meg a mágnestűt, a puskaport, a könyvnyomtatást, a papirosgyártást, a selyemkészítést, a porcellánégetést. Kai-fong-fuban Kr. e. 100-ban nyílt meg a császári szépművészeti és etnografiai múzeum s ennek első, illusztrált, leíró katalógusa Kr. u. 25-ben jelent meg, nyomtatásban!

Igy tehát nem nehéz megértenünk, hogy miért volt a Turáni-alföldön Szamarkandban már Kr. u. 800-ban papirosgyár! Könnyű megértenünk, hogy ebből a magas, kínai eredetű műveltségből a Turáni Alföldön élő népek sokat fölszedhettek s magukkal hozhatták Európába. Semmi lehetetlenség, semmi fantazmagória nincs benne, egyszerű földrajzi törvényszerűség.

Igy tehát nincs semmi okunk sem szégyenleni azt, hogy nyelvünk ősalapjai kezdetleges életmódon élő finnugor néptől származnak. Nem! Ez a magyar nemzet történetére nem vet semmiféle homályt, bármennyire örvendezkettek is a Zsirai dr. előadásának hatása alatt a magyar

nemzet ellenségei. Ilyenféle érzelmek és gondolatok kitermelése, meg vagyok győződve róla, egy pillanatig sem volt szándékában az illusztris előadónak. Csak előadásának a címe volt szerencsétlen, csak a hangja volt kellemetlen, de az a tudományos eredmény, amiit elénk tart, igen becses és értékes, bár a szavakból földrajzi terület megállapítására következtetni túl merésznek mondható s még több helyreigazításra szorul.

Minden esetre ilyen szigorúan tudományos alapon és tudományos módszerekkel kell tanulmányoznunk nemzetünk őstörténetét. Nem szabad ezt a maga valóságában nagyszerű történetet mindenféle mesékkel és fantasztikus kigondolásokkal, naiv elméletekkel kompromittálni! A Magyarságtudományi Intézet remek előadássorozata éppen megmutatta az irányt, amelyben dolgoznia kell, bár az előadássorozatból nagyon hiányzott azoknak a konkrétumoknak az ismertetése, amelyeket a természettudományok és különösen a földrajz szolgáltatnak. Nyelvészeink nagyon alaposan kidolgozták már nyelvünk eredetének és fejlődésének kérdését, de ez egyoldalú, nem elegendő. A történelmi adatok nem mondanak sokat. Egyedül az emberföldrajz természettudományos módszerei fognak valóban megbízható eredményekre vezetni.

Ilyen irányban kell különösen munkálkodni s ezzel a felhívással megnyitom a Turáni Társaság 1943. évi rendes közgyűlését.

Dr. Cholnoky Jenő.

KÖRÖSI CSOMA SÁNDOR SZOBRÁNAK ELHELYEZÉSE

Itt az idő, fel kell állítanunk azt a remekművet, amelyet Antal Károly szobrászunk alkotott a mi nagy vándorunkról. A szobor egyszerű, tömör fehér mészkő-szobor, egyszerű és fehér, mint annak a lelke, akit elénk állít. Meghatóan szépen fejezi ki a pihenést nem ismerő vándor, az emberi élet minden örömről lemondott aszkéta nemes alakját. Látszik, hogy megy, megy, egy szent cél után s nem tartóztatja őt fel semmi, csak a becsületes kötelességteljesítés és a halál! Tévedés azt hinni, hogy őt a sors tette szegénnyé, igénytelenné. Nem! Ő maga, önkényt mondott le az európai kényelemről, mert csak így remélhette, hogy megnyeri a tibetiek bizalmát és eljuthat Jugriába, a magyarok tévesen hitt őshazájába. Ezért egyszerű a felirat is, ami a szobron az ő nagyságát hirdeti:

„Gondolt merészet és nagyot s rátette életét.“

Nagyszerűt alkotott, de célját nem érthette el, lezárta szemét a jótékony halál. Jótékony volt az a halál, mert boldog álmódzás közben halt meg s nem kellett megélnie azt a földre sújtó, rettenetes csapást, amit akkor szenvedett volna, ha elérte volna célját és eljutott volna Jugriába. Mert ott nem találta volna meg a magyaroknak semmi nyomát.

Ennek a nagyszerű hősnek példája ott ragyogjon mindig szemünk előtt. Ezért a hozzá méltó, remek szobrot ott kell felállítanunk, ahol különösen a magasabb tudományok elsajátításáért dolgozó ifjúság jön, megy, tervezgeti jövőjét, ábrándozik hazájának és a tudománynak teendő szolgálatairól, ábrándozik arról, hogy majdan ő is olyan monda-

beli hőse legyen imádott nemzetének, mint amilyen volt Körösi Csoma Sándor.

Oda kell tehát állítanunk a szobrot a tudományos intézmények környezetébe. Sehol erre alkalmasabb hely nem kínálkozik, mint az a szinte paradésan szép hely, amelyet Némethy Károly városi tanácsos kijelölt: az Eszterházy-utcának az a széles része, amely a Sándor-utca és a Múzeum-utca között terül el. Ennek a „dupla-széles” utcának északi végén, a Sándor-utcába való betorkolásánál kis kert már is el van kerítve s mégis elég széles kocsút marad mellette mindkét oldalon, tehát a forgalmat nem akadályozza. Azt az érvet hozták föl ez ellen az elhelyezés ellen, hogy az Esterházy-utcának ez a darabja majd békeidőben nagyon forgalmas lesz, mert ott van déli végén az olasz követ-ség a Károlyi-palotában.

A követség előtt van elég tér, hogy akár 100 autó is parkozhasson, az utca többi része pedig olyan csendes, hogy hiába keresnénk a városban ennél csendesebb utcát. Nyugati oldalán van a Múzeumkert, de ennek a kertnek főkapui a Múzeum-körút felől vannak, itt autóval nem is lehetne behajtani a kertbe, mert hisz magasabban van, mint az utca szintje, lépcsőkön kell fölmenni!

A keleti oldalon, a Sándor-utca sarkán van a volt Festetich-palota, most a Történelmi Intézet fényes otthona. Tőle délre következik a hozzátartozó kert, pompás vasráccsal elkerítve. Azután következik a volt Eszterházy-palota, jelenleg a M. Nemzeti Múzeum könyvtáráépülete. Nem hiszem, hogy ez a csendes könyvtáráépület olyan nagy forgalmat okozna, hogy szüknek bizonyulna előtte az út. Akik könyvtárakban kutatnak, azok nem járnak autón, hanem rendszeren csak az apostolok lován.

A könyvtáráépület után következik a Nemzeti Lovarda. Azok járnak ide, akik lovagolni akarnak, már pedig az ilyen uraságok és asszonyok nem nagyon tolonganak. De hiszen ez a telek már el van ítélve: a Nemzeti Múzeum modern, tűzbiztos, nagy könyvtáráépülete kerül oda, tehát megint a legcsendesebb foglalkozások szentélye.

De éppen az ilyen épületek közé való a mi hőszobor! Nem messze tőle ott van a Sándor-utcában az Olasz Kultúrintézet háza, a régi képviselőház, amelyből olyan felesleges sietséggel kiűzték a M. Földrajzi Társaságot. Még most is ott lehetne s 25.000 kötetes, felbecsülhetetlen értékű könyvtára ma is használható volna. Közel van a szobor kijelölt helyéhez az Egyetem Bölcsészettudományi Karának hatalmas épületcsoportja s itt jár-ke az az ifjúság, amelyet leginkább érdemes Körösi Csoma Sándor példájával buzdítanunk!

Valóban csak teljes elismeréssel szólhatunk Némethy Károly tanácsnok úr zseniális meglátásáról s ragaszkodnunk kell ehhez a helyhez. Nem említem meg, hogy milyen meglepően helytelen gondolatok merültek föl, el vannak azok már temetve s nem érdemes ezekről többet beszélni.

Az elhelyezésnek még egy rendkívül talpraesett következményét is reméljük megvalósíthatni. Azokra a tréfálkozásokra, hogy szobraink nincsenek azokon a fereken, vagy utcákban, amelyek a szoborban ábrázolt nagyságokról vannak elnevezve, lehet mosolyogni, de egyáltalában nem befolyásolhatják a szobrok elhelyezését. Vannak utcák, amelyek nagyszerűségük alapján méltán viselik, például Rákóczi, Kossuth,

Andrássy, Petőfi stb. nevét, de nem alkalmasak szobor méltó elhelyezésére. Nem baj az, hogy van Arany János-utca és van más helyen Arany János-szobor, van Rákóczi-út és más helyen áll Rákóczi szobra. Annál jobb, hogy nemzeti nagyságaink emlékéért több helyen is szemünk elé tárja a művészet! Nem, ez nem ok arra, hogy valamely szobor elhelyezésekor ne a lehető legalkalmasabb helyet keressük ki. De ha a szobor felállítása alkalmat ad arra, hogy valamely értelmetlen, vagy helytelen utcaelnevezést a szobor hatására helyesre változtassunk, akkor meg kell ragadni az alkalmat!

És éppen ilyen alkalom kínálkozik most Körösi Csoma Sándor szobrának elhelyezésével! A szobor a Sándor-utca mellett fog állni. A Sándor-utca eredetileg onnan kapta a nevét, hogy ez volt az a külvárosi, részben mezei út, amely Sándor gróf istállóíhoz vitt. Később Lipót Sándor főherceg valamit adományozott a városnak s akkor siettek a Sándor-utca nevét Főherceg Sándor-utcára változtatni. Egészen autentikus helyről értesültem róla, hogy Lipót Sándor főherceg sohasem járt Budapesten nem is törődött vele s olyan életet élt, amely nem egészen méltó arra, hogy róla utcát nevezzünk el. Ez lehetett az oka, hogy később elhagyták a Főherceg nevet és csak Sándor-utcának nevezték. Ennek így semmi értelme sincs. Mintha a magyarok védőszelleme őrizte volna meg a Sándor nevet és most szeretettel felkínálná: „Lássátok, ezért védtem meg a Sándor nevet, hogy legyen Körösi Csoma Sándornak is utcája!” Aki igazán ismeri a mi szellemi nagyságainknak értékét, az feltétlenül örömmel ragadja meg az alkalmat, hogy a mi jó szellemünk útmutatását megértve, a Sándor-utcát. Körösi Csoma Sándor-utcának nevezzük el!

Dr. Cholnoky Jenő.

XXII. JÁNOS PÁPA LEVELE JERETAMIR KAUKÁZUSI MAGYAR FEJEDELEMHEZ

Raynaldus közlése óta¹ a magyar őstörténet egyik legérdekesebb s egyben legrejtelmesebb kérdése volt XXII. János avignoni pápának egy — Raynaldus által Jeretanny-nak, illetve Jeretamir-nak nevezett — magyar fejedelemhez intézett levele. A fontos irat Avignonban kelteződött 1329. szept. 29-én (III. Kal. Octobris, A° XIV.º) és az említett fejedelemről azt mondja, hogy „*de stirpe Catholicorum Principum, Regum Ungariae descendisti.*“

Magára a kérdésre ezúttal fölösleges kitérnem, mert megfejtésével több kisebb dolgozat után legutóbb egy összefoglaló jellegű munkában foglalkoztam,² s ott bebizonyítottam, hogy a levélben szereplő magyarok csakis Ciszkaukáziában, nevesen a Kuma folyó vízvidékén élhettek és bizonyítható az is, hogy a Kubán—Don—Manicsj- és a Terek közén 890—1396-ig valóban élt egy zárt településben, kimondottan államot alkotó magyar nép, s Jeretamir ennek a magyarságnak a fejedelme volt.

Ez év tavaszán azzal a megbizatással küldtettem Rómába, hogy a Vatikáni levéltár gazdag tárházában igyekezzem további forrásanyagot gyűjteni — a magukat *kummagyarok*-nak nevező — kaukázusi véreink történetéhez. Minthogy *Cummageria*, azaz a Kumamenti Magyarország³

területén 1250 óta katolikus hittérítők működtek, és 1329 óta az állam fővárosában Magyar-ban a Szentszék által kinevezett püspökök álltak a kummagyar egyház élén,⁴ előrelátható volt, hogy kutatásaim valószínűen források ismeretéhez vezetnek.

Legelsőnek az eredeti avignoni Regeszta-köteteket néztem át azért, hogy megtaláljam János pápa említett levelének eredetijéről készült első másolatát. Természetes dolog ugyanis, hogy maga az eredeti levél nem lehet meg sem a Vatikáni Levéltárban, sem másutt. Azt Mancasole Tamás szamarkandi püspök, mint pápai legátus személyesen vitte el az említett magyar fejedelemnek.⁵ Nem valószínű, hogy ez a Magyar városába került eredeti levél bárhonnan is, valaha is előkerülne.

Ellenben az avignoni regesztákban valóban sikerült fellelnem a levél eredetijéről készült első másolatot. A forrás: *Archivio Vaticano, Regesta Avinionensia Tom. 35. fol. 82. verso*-ján található.

Ez a kötet 24×31 cm nagyságú, rendkívüli (16 cm) vastagságú, középfinom, félfamentes papírosra barna tintával írott másolatgyűjtemény. Egyes lapjai már egészen elmállottak, másokon a könyvmoly ejtett komoly károkat. Összesen 724 lapot számlál. A kötet címe: *Rubricae litterarum communium Anni Quartidecimi Domini Johannis papae XXII.* Az egész kötet a XIV. év leveleinek gyűjteményét tartalmazza és elejétől végig egy kéz írása. Egyetlen díszes iniciálé sem díszíti, csupán a kötés gerincén láthatjuk a pápa címerét. Az egyes lapok tükörnagysága 13×19 cm. Kötése sárgás pergamen.

Minthogy kétségtelen, hogy ezt a kötetet valóban Avignonban, éspedig az eredeti levelekről másolták, az sem lehet vitás, hogy János pápa szóbanforgó levelének az a másolata, amelyet Raynaldus használt, s amelyet azóta az *Archiv. Vatic. Reg. Vat. Tom. 93. fol. 21^v—22^r*-ről ismerünk, csakis erről az eredeti avignoni másolatról készült későbbi másolat lehet.

Mindez azért különös fontosságú, mert a Reg. Vat. 93-ban található kézirat a kaukázusi magyar király nevét két változatban közli s ez az eltérés a név olvasata tekintetében többféle feltevésre adott okot. Raynaldus ugyanis a nevet *Jeretanny*-nak írta, alább azonban említi a *Jeretamir* változatot is. Ugyancsak a kötet tartalomjegyzékében is helyesen szerepel a név: „*Jeretamir*, et Universis Christianis Ungaris, Malchaytis ac Alanis, mittitur eis ad instruendum eos in fide catolica Thomas Semiscantensis Episcopus.“ Bzovius (1618-ban) *Hieretamir* nevet közöl.⁶ Le Quien (Raynaldus nyomán) ismét csakis a *Jeretanny* nevet említi.⁷ Golubovich a *Jeretanny* név mellett a *Jeretamir*, *Jeretomir*, sőt *Zeretomir* változatokat is ismerteti,⁸ míg Gombocz a *Jeretanny* és *Jeretomir* névalakokat közli.⁹ Végül megemlítem még Ferrarius-t is, aki „sub domino *Hieratimi*“¹⁰-ról ír.¹⁰ A Bullarium Fratrum Ord. Praedicatorum szintén közli János pápa szóbanforgó levelét, éspedig Raynaldus alapján.¹¹

Bár ezzel az érdekes és ránk nézve oly fontos levéllel különösen a nyelvészek több ízben is foglalkoztak, a név olvasatára nézve elfogadott és megnyugtató álláspont nem alakulhatott ki. Gombocz — említett tanulmányában — a szövegeközléstől eltekintve csakis a *Jeretanny* nevet használja. Minthogy ezideig csakis a Reg. Vat. 93-ban található kézirat forrás volt hazánkban ismeretes, tanulmányaimhoz megszerztem ennek a kuffőnek fényképmásolatát is.¹² Már a fényképek meggyőztek arról, hogy a név elsőnek szereplő változata semmiképpen sem

lehet Jeretanny, hanem inkább *Jeretanni*. Annyival is inkább indokolt-nak látszott ez az olvasat, mert a bulla „Dilectis filiis...” bekezdő sza-vai után dativusnak kell következnie. Ha a Jeretanni alakot dativusnak tekintjük, alanyesete *Jeretann* alakban áll előttünk, amiből nem kis joggal következtethetünk a magyar Gyeretyán névalakra.¹³ Kétségtelen, hogy a Gyeretyán névalak elfogadásának megvannak és kezdettől fogva megvoltak a maga tudományos nehézségei, éppen ezért különös fontos-ságúnak tartottam, hogy a levél eredetijéről készült legelső másolatot sikerüljön fellelnem.

Msgn. Angelo Mercatinak, a Vatikáni Levéltár tudós prefektusának szíves segítségével, amit neki ehelyütt is hálásan köszönök, néhány napi keresés után sikerült a keresett másolatot a már említett Reg. Avin. Tom. 35-ben fellelnem. Ez a kéziratos kuttó a magyar fejedelem nevét (amely a levélben két ízben fordul elő) mindkét esetben pontosan egyező alakban közli. Eszerint a név olvasata, miként azt Msgn. Mercatival kétséget kizáróan megállapítottuk: *Jeretamir*.

A Reg. Avin. 35-ben fellelt másolat egyébként — ettől az igen fontos, egyízbeni eltéréstől eltekintve — négy helyütt tér el Raynaldus szövegétől, amelyet latin eredetiben^{2a}. id. munkámban teljes egészében közöltem.¹⁴ Egyébként a levélről megemlékezik G. Mollat műve is;¹⁵ ebből azt látom, hogy a szerző, aki egyébként XXII. János pápa leve-leinek összességét igyekezett gondos munkával összeállítani, és egyben kivonatossan ismerteti is azok tartalmát, ismerte a szóbanforgó Reg. Avin. 35. kötetet is, s így Jeretamir király nevét hibátlan alakban közli.

Most, hogy a Reg. Vat. 93. kötetben található másolatot is alkal-mam volt a maga valóságában látni, megállapíthatom (ahogy az a fény-képekről nem vehető ki), hogy a név első változatának olvasata ebben az esetben nem Jeretanny, sem Jeretanni, hanem *Jeretannr*, ami kétség-telenül a Jeretamir névalak egyszerű elírása.

*

Nem kevésbé érdekelt az a kérdés, vajjon van-e reménységünk arra, hogy Jeretamir királynak a pápához intézett levelét, vagy leveleit megtalálhassuk. János pápának szóbanforgó levelében ugyanis azt ol-vassuk, hogy Jeretamir „alázatos kérvényekben” kérte a pápát arra, hogy küldjön hozzájuk katolikus püspököt: „... propter quod a nobis humiliter vestris supplicationibus postulastis, ut alicquem Catholicum Antistitem... ad partes ipsas... mittere dignaremur”.¹⁶

Erre vonatkozóan Msgn. Mercati a következőket volt szíves velem közölni: Jeretamir királytól származó eredeti levél a Vatikáni Levéltár anyagában ezidőszerint lajstromozva nincsen. Nem tartja valószínűnek, hogy a vatikáni feldolgozatlan anyagból később kerülhetne elő. Úgy véli, hogy már a XIV. században elveszhetett, mert már az 1368. évi Inventariumban sem szerepel,¹⁷ és természetesen a későbbiekben (így 1718-ban) sincs nyoma.¹⁸

A Vatikáni Levéltár a fejedelmektől és a kiválóbb politikai szemé-lyiségektől beérkezett leveleket külön osztályon kezeli. („Archivo di Castel Sant Angeli.”) Ezeket a leveleket 1513-tól kezdve kötetekbe fűzték és így jobban biztosították fennmaradásukat. A korábbiakat te-rületenkinti csoportosításban külön-külön fiókokban őrzik. Minthogy a XXII. János pápához érkezett levelek ezek szerint még különálló da-

rabok, nagyon is ki voltak téve az elkallódás veszélyének. Ugyan kevésbé valószínű, hogy egyes példányok 1527-ben semmisültek volna meg, amikor V. Károly császár csapatainak garázdálkodásai alkalmával a lateráni bazilikát és a pápai palotát s vele a levéltárt elpusztító gyújtogatás miatt igen sok érték ment veszendőbe, mivel IV. Sixtus pápa a XV. század végén a legjelentősebb okiratokat átszállíttatta az Angyalvár néven ismert erősségbe. Sokkal valószínűbb, hogy akkoriban kallódtak el egyes jelentős példányok, sőt nagyon sok testes kötet is (s köztük éppen az avignoni pápák korából származó iratok igen tekintélyes része), amikor a XIX. század elején a pápai levéltár anyagát Napoleon parancsára Párisba szállították, majd 1815-ben ismét visszavitték Rómába.¹⁹ A levéltár gazdag anyagával megrakott ökrös szekerekről útközben igen sok értékes kézirat tűnt el.

A helyzetet még reménytelenebbé teszi az a körülmény, hogy XXII. János pápa korából egyetlen Register Supplicationum sem maradt fenn. Mercati valószínűnek tartja, hogy abban a korban a beérkezett levelek rendszeres regisztrálása még nem is volt szokásos. Mind a mellett nem kell minden reményről lemondanunk. Kujuk kán levele és vele együtt annak latin másolata is, amelyeket 1246-ban Piano da Carpino hozott haza Karakorumból, annak idején egészen váratlanul került elő. Nem lehetetlen, hogy majd egyszer egy szerencséskezű kutatónak Jeretamir király keresett levele is kezébe akad.

A Jeretamir névről

kell az alábbiakban szólnunk. Minden kétséget kizáróan ez a kaukázusi magyar fejedelem nevének a pápai kancellárián feljegyzett hiteles alakja. Még Rómában vizsgálat tárgyává tettük a nevet egyrészt a dominikánusok központi intézetének, másrészt a Vatikáni Levéltárban dolgozó kitűnő szaktudósoknak bevonásával, élükön *P. Raymond Loenertz*-cel, a világhírű dominikánus történésszel és *Msgn. Angelo Mercati*-val, a levéltár praefectusával.

Loenertz professzorral együtt az a kialakult nézetünk a névről, hogy az két tagból áll; első része (*Jeret*) személynév, második része (*amir*) pedig méltóságnév. Ez a vélemény — a többek által összehordott bizonyítékok alapján — végérvényesen is helyesnek és igaznak bizonyult. A tétel bizonyítékait röviden a következőkben összegezhetem:

Általánosságban eleve megjegyezhetjük, hogy a középkori latin- és görög nyelvű kútfőkben igen gyakran találkozunk olyan elírásokkal, amikor a bolgár-török személy- és méltóságnév egy szöként szerepel. Ez a jelenség nem is természetellenes, mert meg kell gondolnunk: a kútfő szerzője vagy másolója nem ismerhette a számára idegen szavak jelentését. Ilyesféle téves elírásokkal a Gargata, Kerkandads, Adhkas kagán, Zabergan, Sarosius, Turxanthus stb. nevekkal kapcsolatban nemrég bőven foglalkoztam.²⁰

A Jeretamir név azonban ezektől eltérő természetű hibával terhelt. Hasonló hibákat a következő mongol fejedelmi nevekben találunk: Altamir, Taitemir. Tastamir Aghlen és Toktamir.

Altamir nevével az 1410. évi események kapcsán találkozunk. Pulad kán ekkor vívta harcait a litvánok ellen. Nestor és Nikon krónikája szerint, amikor Pulad a hadjárat során Moszkvába érkezett, kísé-

retének tagjai között volt Altamir herceg is, akit a krónika bégnek címez.²¹

Taitemir herceget (Nikon krónikája nyomán) annak a mongol küldöttségnek a névsorából ismerjük, amely 1315-ben Mihály nagyherceg udvarában tartózkodott Tver városában.²²

Tastamir Aghlen Timurlenk egyik hadvezére volt abban a tíz esztendő hadjáratban, amelyet a véreskezű hódító Toktamis ellen vezetett a XIV. század végén.²³

Toktamir herceg 1293-ban, Toktáj kán idejében Tverben járt seregével, a várost leigázta és ott berendezkedett,²⁴ sőt pénzt is veretett. Ezek az érmeiken neve *Toktubeg* alakban szerepel. Hogy a két név feltétlen bizonyossággal egy személyt jelent, a múlt század egyik legkiválóbb érmésze, *Frähn* állapította meg.²⁵

A fenti névalakokat élesen meg kell különböztetnünk az Ustemir = Ustimur,²⁶ vagy a Toghatimur²⁷ formájú, (tehát a *timur* ~ *temir* szót rejtő) nevektől.

Az *Altamir*, *Taitemir*, *Tastamir*, *Toktamir* nevek és ugyanígy a *Jeretamir* név is egyöntetűen tartalmazzák az *amir* = *emir* arab méltóságnévet; ez pontos megfelelője a török *beg* méltóságnévnek. A mongolok — különösen érmeiken, de a köznapi életben is — szívesen és gyakran használták mindkét idegen méltóságnévet azért, mivel azok — az arab-, ill. török nyelv nagy térhódítása miatt — széles vidéken beidegződtek.²⁸

Többek között Toktamir herceg neve a krónikában, ill. az érmeiken *Toktamir* és *Toktubeg* formában is fennmaradt. Döntő bizonyíték arra nézve, hogy a nevet így kell értelmeznünk:

Tokt(u) + *amir* = *Toktu* + *beg*. Teljesen hasonlóan:
Alt + *amir*
Tait + *emir*
Tast + *amir* és
Jeret + *amir*.

Az 1329. táján uralkodott kaukázusi magyar fejedelem tehát, mint a mongolok hűbérese, a mongol fejedelmi ház szokásaihoz híven *emir*-nek címezi magát, ami a nagykáni család viszonylatában körülbelül a hercegi címnek felelt meg.²⁹ Kétségtelen, hogy ugyanezzel a méltóságnévvel tisztelte fejedelmét a kumai magyar nép is; ezt onnét tudjuk, hogy Jeret fejedelem neve Jeretamir formában jutott el Avignonba, amit csakis úgy érthetünk meg, hogy a Magyarban működő latinkeresztény hittérítők, akik Jeret fejedelemnek XXII. János pápához intézett kérelmét írásba foglalták és eljuttatták az avignoni udvarhoz, a magyar fejedelmet mint *Jeret amirt* hallották emlegetni.

Ami a Jeret nevet illeti, nem látszik kétségesnek, hogy a latin átírás az ősi *Gyeret* ~ *Gyered* névnek felel meg.³⁰ (V. ö.: *Gyer-e-d* és *Árp-á-d* szavakat.)

A fentiek értelmében a kumai magyarság ezideig egyetlen ismert fejedelme névszerint: **Gyered**, méltóságnéve pedig: *emir*. Mivel a baszkiroknál a j-es alakok nagyobb számban fennmaradtak a mai napig is (pl. *Jurmaty* = ómagyar **Gyormatu*),³¹ nem lehetetlen, hogy a fejedelem neve — ahogy a bulla írja — valóban Jeret(d)-nek hangzott kumamenti eleink ajkán.

A Jeret emirhez intézett pápai levél eredetije.

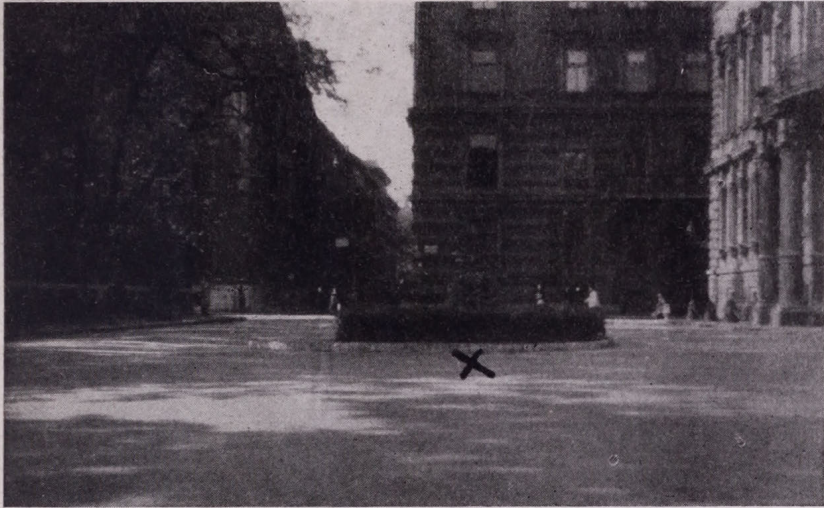
Az eredeti avignoni másolat Balogh József dr. úrnak, a XVI—XVII. századi moldvai és tatárföldi magyarság fáradhatatlan kutatójának szíves közreműködésével összehasonlítottuk a Reg. Vat. 93 kötetében található másolattal, valamint a Raynaldus- és a Bullarium Ord. FF. Praed. közölte szöveggel is, és megállapítottuk, hogy az utóbbiakban — a névalaktól eltekintve — négy helyütt található szövegeltérés. Mind a négy eset magyarázatát Raynaldus hibás olvasatában kell keresnünk. Éppen ezért nem tartom érdektelennek, hogy a fontos levél eredeti, hibátlan szövegét az alábbiakban közreadjam.

Ex Archivio Vaticano. Reg. Avin. Tom. 35. fol. 82^v. ep. LXV. LXV.

1 | Dilectis filiis Jeretamir (*a*) et universis christianis Ungaris, Mal-
 2 | chaytis ac Alanis salutem. Ingentem nec mirum | materiam gaudiorum
 3 | suscepimus, quod summus ille celestis agricola qui omnes quos
 4 | diligit ad cognitionem sui misericordiae | semper beneficio evocat atque
 5 | trahit, quique (*b*) per inenarrabilem gratiam unigeniti sui toto orbe
 6 | diffusam auget continue | familiam christianam vos vere fidei luce
 7 | perfusos, et sacri baptismatis fonte renatos, ac imbutos doctrina |
 8 | | evangelice et apostolice veritatis in orientalibus partibus in eorum
 9 | medio qui nondum gratiam recepere (*c*) baptismatis collo- | cavit.
 10 | In immensum insuper nobis cessit ad gaudium intellecto quod tu fili
 11 | Jeretamir (*d*) de stirpe Catholicorum Prin- | cipum Regum Hungarie
 12 | descendisti quodque tu et alii christiani in dictis partibus commoran-
 13 | tes, zelo fidei et devotionis | fervore succensi doctorem catholicum
 14 | desideratis habere, qui vos in fide catholica verbis salutaribus in-
 15 | struat | et sanctis exemplis informet, propter quod a nobis humiliter
 16 | vestris supplicationibus postulastis, ut aliquem catholicum | Antistitem,
 17 | sacrarum scripturarum scientia premitum, vite sanctitate deco-
 18 | rum, verbo utilem, et exemplo imitabilem (*e*) | ad partes ipsas pro
 19 | instructione (*f*) vestra in eadem fide catholica mittere dignaremur.
 20 | Cupientes igitur, ut Christi familia | ubique locorum incrementa sus-
 21 | cipiat, sed maxime in ipsis partibus dilatetur, Venerabilem fratrem
 22 | nostrum Thomam Semis- | cantensem Episcopum, vobis notum ad
 23 | partes ipsas cum nostre benedictionis gratia providimus destinandum.
 24 | Quocirca devotio- | nem vestram monemus et hortamur in domino
 25 | Ihesu Christo, quatenus sacris instructionibus, quas idem Thomas et
 26 | alii | Episcopi Catholici, necnon dilecti filii fratres Predicatorum et
 27 | minorum ordinum in ipsis partibus commorantes, in doctrina | Catho-
 28 | lice fidei, vobis fecerint, mentales aures devotius adhibentes animos
 29 | vestros veritati eiusdem | fidei et sanctorum patrum auctoritatibus
 30 | coaptetis, Benedictionem nostram insuper vobis impendimus et roga-
 31 | mus | humani generis piissimum redemptorem, ut ipse vos benedictio-
 32 | nis sue rore perfundat, ut in vere fidei uni- | tate constantes, vos de
 33 | bono proficiatis in melius, et alios ad familiam gregis dominici
 34 | fructuosius exem- | plis, et operibus evocetis. Datum Aviniony, III.
 35 | Kal. Octobris, Anno Quartodecimo.

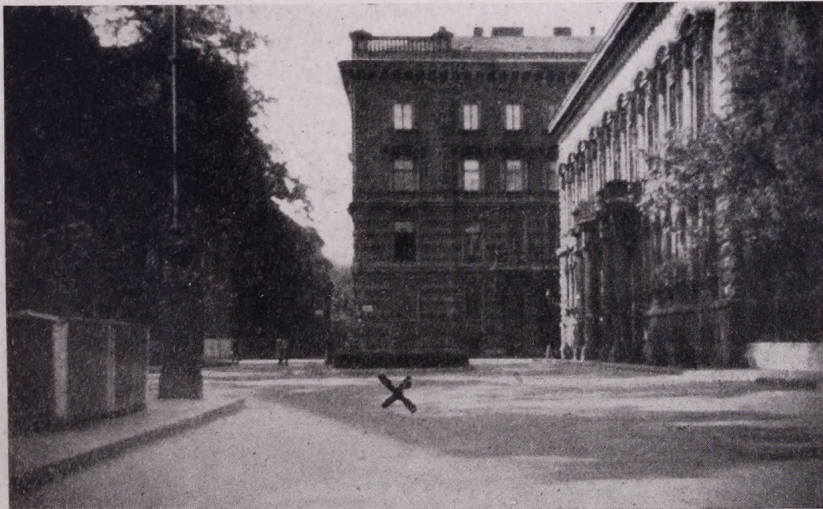
Róma, 1942 április 17-én.

Bendefy László dr.

*Az Esterházy-utcának az a részlete,
ahol a Turáni Társaság felállítja a ke-
reszttel jelzett kis park helyén Kőrösi
Csoma Sándor szobrát*

(Gergelyffy Gábor felvétele)

Antal Károly
Kőrösi Csoma Sándor
emlékműve

Talpzati dombormű:
„A zanglai kolostorban“

Antal Károly
Kőrösi Csoma Sándor
emlékműve

Talpzati dombormű:
„Szungpei Szuntsog
tanítja“

- (a) Reg. Vat. 93-ban: Jeretannr; Raynaldusnál és Bull. O. P.: Jeretanny.
 (b) Reg. Vat. 93-ban: helyesen, Raynald. és Bull. O. P.: quodque.
 (c) Reg. Vat. 93-ban: helyesen, Raynald. és Bull. O. P.: recipere.
 (d) Reg. Vat. 93-ban: helyesen, Raynald. és Bull. O. P.: Jeretanny.
 (e) Reg. Vat. 93-ban: helyesen, Raynald. és Bull. O. P.: mirabilem.
 (f) Reg. Vat. 93-ban: helyesen, Raynald. és Bull. O. P.: institutione.

Jegyzetek.

- ¹ *Raynaldi*, Annales ecclesiastici XV. ad. Ann. 1329, N° 96. (Edit. 1750.)
² *Bendefy*, A magyarság kaukázusi őshazája. 512 + XL. ll. Bp. 1942. Cserépfalvi kiad.
³ V. ö. 2 a. id. m. 37 l.
⁴ U. ott 36—37 ll, továbbá 69—76. 162—208, 290—331 ll.
⁵ U. ott 75—76 ll.
⁶ *Bzovius*, Annales Ecclesiastici Tom. XIV. pag. 634. Ad Ann. 1330. No LVIII.
⁷ *Le Quién*, Oriens Christianus, Paris, 1740. Tom. III. pag. 1375—1378.
⁸ *Golubovich*, Biblioteca Bio-Bibliografica della Terra Santa e dell' Oriente Francese. Quaracchi-Firenze. I. kt. 357 l.
⁹ *Gombocz*, A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány. II. r. (Nyelvtud. Közl. 1923. XLVI. 1—33 ll.)
¹⁰ *Ferrarius*, De rebus Hung. Prov. O. FF. Praed. P^{te} III. Lib. IV. pag. 479.
¹¹ *Ripoll T.*, Bullarium FF. Ord. Praedicatorum II. kt. 184 l.
¹² L. 2 a. id. m. képmell. I. tábla. A fénykép egyik példányát az Orsz. Széchenyi-, másik példányát a Magyar. Tud. Akad. könyvtárának adtam át.
¹³ V. ö. 2 a. id. m. 21—22 ll.
¹⁴ L. 2 a. id. m. 445—446 ll.
¹⁵ *G. Mollat*, Jean XXII. (1316—1334) Lettres communes analysées d'après les registres dits d'Avignon et du Vatican. Tom. IX. 3e serie, Paris, 1923. pag. 27. (46760 sorszám alatt.)
¹⁶ V. ö. 2 a. id. m. 16 és 446 ll.
¹⁷ V. ö. *Muratori*, Antiquitates Italicae, VI. Mediolani 1742, 75 ff.
¹⁸ V. ö. *de Montfallcon*, Bibliotheca Bibliothecarum. I° Parisiis, 1739. 203 ff.
¹⁹ V. ö. *Fraknói V.* A Vatikáni Levéltár. (Függelék a „Magyarország... összekötései a római Szentszékekkel” I. kt. c. m.-hoz) Bpest, 1901. 341—356 ll.
²⁰ Böv. I. *Bendefy*, Bolgár-török méltóságnevek középkori kútfőkben. Turán, XXV. évf. 22—31 ll. Bpest, 1942. és u. ott. 93 l.
²¹ L. *Hammer—Purgstall*, Geschichte d. Gold. Horde, Pest, 1840. 371 l. *Nestor's* Forts. 230 l. — *Nikon* krónikája V. kt. 18 l.
 L. *Hammer—Purgstall* id. m. 268 l. — *Nikon* krón. III. kt. 110 l.
²³ L. *Hammer—Purgstall* id. m. 361 l. — *Sereffeddin* L. III. Ch. LV. 361 l. — *Hammer—Purgstall*, Gesch. d. osm. Reiches I. 375, 635 ll. *Bendefy*, A kaukázusi magyarság őshazája, Bpest, 1942. XIII. fejt. 277—286 ll.
²⁴ L. *Hammer—Purgstall*, 21 a. id. m. 268 l.
²⁵ L. *Frähn*, Die Münzen der Chane vom Ulus Dschutschis's... etc. Petersburg. 1821., 5 l. — *Nikon* krón. III. kt. 91 l. — *Scserbatov Mihály* fejed. tört. ilyen címen: Istoria Rossijskaja. Petersburg, 1794. III. kt. 205 l.
²⁶ L. 21 a. id. m. 330 l.
²⁷ U. ott 253 l.
²⁸ U. ott 228 l.
²⁹ U. ott 226 skk. ll.
³⁰ *Pogrányi Nagy Félix dr.* szíves szóbeli közlése szerint a *Gyered* név valószínű jelentése: vezér-fi.
³¹ V. ö. *Németh Gy.*, A honfoglaló magyarság kialakulása, Bp., 1930. — 232 és 309 ll.

A MAI TURKOLÓGIA ALAPELEMEI

Irta: *Hüseyin Namik Arkun.*

Cinaralti: 4-ik szám, 1941. augusztus 30.

Általános rész:

A török nép nyelv és rokonság szempontjából vizsgálva az Ural-Altáji családba tartozik. Az urali nyelveket a következő kilenc alcsoporthoz számíthatjuk: 1. Lapp. 2. Finn. 3. Mordvin. 4. Cseremis. 5. Votják. 6. Zürjén. 7. Vogul. 8. Osztják. 9. Magyar.

A lappok Norvégia, Finn-, Svéd- és Oroszország északi részén laknak. Nyelvük közeli rokonságban van a finn nyelvvel.

Az urali népek között legműveltebbek a finnek és a magyarok. A finnek a következő törzsekre oszthatók fel: 1. Szuomi fiai. 2. Karjalaiak. 3. Aunusziak. 4. Inkerek. 5. Lüdök. 6. Vépszek. 7. Votok. 8. Esztek. 9. Livek.

Finneknek általában Szuomi fiait nevezik. Ma Finn-, Orosz-, Svédországban és Norvégiában laknak. Dél-Amerikában is találhatók kivándoroltak.

Karjalaiak Finnország keleti határán laknak. Nagyon gazdag ioklor kincsük van. Lönröt is itt gyűjtötte össze a híres finn éposz, a Kalevala legfontosabb részét.

Az Aunusziak a Ladoga tó környékén a karjalaiakkal szomszédságban laknak.

Az inkerek Leningrád kormányzóságában a Finn öböl déli részén találhatók. Számuk 13.000-re tehető.

A lüdök és vépszek a karjalaiak közt élnek.

Vépszek élnek még az Onega tó környékén a Byelozero tótól nyugat felé az Ojat folyóig. Régen nagyon híres finn törzs volt.

A votok a lüdöktől déli irányba az inker falvakig élnek Leningrád kormányzóságában. Az oroszok csutoknak nevezik őket.

Az esztek Esztországban laknak. Létszámuk valamivel több mint egymillió. Különálló országot alapítottak.

Az eszektől délre élő livek magukat randaliszt-nak, azaz parti lakosoknak hívják.

A mordvinok az Oka torkolatánál élnek. Orosz uralom alatt vannak. Ellepik még az Idil folyótól keletre és nyugat felé terjedő vidéket. Számuk valamivel több, mint egy millió.

A cseremiszek a mordvinoktól északra a Vjatka, Kazán, Ufa és Perm kormányzóságban laknak. Számuk 400.000-re tehető.

A votjákokat és zürjéneket permi népeknek is nevezik. Előbbiek a Vjatka kormányzóságban, a Káma és Vjanka folyók közt élnek. Számuk közel fél millió. Magukat udmurnak nevezik. Ud a votjákok egyik folyója, murt embert jelent. A zürjének, mint ismeretes, Oroszország északkeleti részében élnek. Közel háromszáz ezren vannak.

A vogul, osztják és magyar népek az ugor nevet adták. E három nép egymással közeli rokon. A vogulok az Ural keleti oldalán Tobolszk kormányzóságban élnek. Az osztjákok tőlük keletre.

E népek közül legnyugatabbra előrenyomult magyarnak gazdag történelme van. Rokonaitól legtávolabb lévő magyarok közt a nemzeti

áramlatok nagyon komolyak, így a turánizmus eszméje is elterjedt és az eszme terjesztése érdekében Turán címmel folyóiratot adnak ki, amiről más alkalommal még megemlékezünk.

Az Ural-Altáji népek altáji csoportjai: Egyik csoportja a mongol nép. Lakóhelyét nyugatról az Altáj, Tarbagatáj, Alatau és Tien-san hegységek. Északon az Oka és a Felső Tunguszká folyók egyesülése, a Burgaszin, Ingoda és Angara folyók, keleten a Kingan hegység láncolata, délen a Kuenlün és Baján-Kara láncai határolják.

A mongol nevet a kínai történelemben a VII. évszázadban kezdik emlegetni. Ebben az időben a mongolok a Bajkál tó délkeleti oldalán és az Amur folyó forrásainál laktak. Leghíresebb törzseik: 1. Kalmükök. Asztrachán és Orenburg vidékén laktak. Első szótárukat Ramstedt finn tudós adta ki. 2. Halka mongolok a mai mongol állam területén élnek. 3. Burjátok, Szibíriában a Bajkál tó déli, nyugati és északi részén laktak. Belső Mongólia törzsei közt Csahar, Harcsin stb. nevéik vannak. Észak Mandzsuriában régi mongol származású Dahur törzs él. A mongolok száma, becslés szerint három millió.

Az altáji népek más részei a tunguzok és a mandzsuk. A tunguzok területe a Jeniszei keleti és nyugati partján az Északi Jeges tengerig húzódik. Az Északi Jeges tenger, az Olenek és Szigilir folyók egyesülése, délen a felső Tunguszká és Angara folyók, Bajkál tó, Ingoda és Szilka folyók közt található. Ezenkívül tunguzok a mandzsuk közt, a tengerparton, Szanatal és Feklistov szigeteken is vannak.

A tunguzok különféle törzsekre oszlanak. A Taimir félszigeten, Szavjadda, Bogandiszka, Zsalegri, Dolgan és Sziganszka törzsek laktak. A Bojagirok a Jeniszei és Monero folyók közt. Csupogirok az alsó Tunguszká középső és alsó folyásánál. Kondogirok az Angara és Markha közt laktak. A szologonok, edzsenek és bjatalok, az Olekma folyótól északra a Léna folyó két partján, a Jakutok közt élnek. Az utcsurtok az Indigirkától a Sztanovoj hegységig terjedő vidéken élnek. Innen keletre lámutok, orocsonok, a Léna és Szeja folyók közt szamagerek, kilcsahirok, csicsalgirok, linagirok, iszamagirok, balikagirok, kindigirok, namjakinok és csicsagir törzsek a Bajkál tó északkeleti partjának vidékén Vittim tartományban laktak. Az inkagirok és lelagirok az Úda folyó partján, ninigan, szologon és murngatkar törzsek az Albaszin várostól északra laktak. A manegirok az Amur, Szeja és Szemdzsa folyók vidékén, a birarok a Bureja két oldalán és a Szomár folyótól az Amurig terjedő vidéken laktak. A kilek az Unjuna és Kur folyók partjain, a nigidalok az Amgunj partjain, olcsok az Amur balpartján a Goris folyótól északra, agodok a Goris folyótól délre és az Amur jobb partján, az Usszuri mentén laktak. Az orocsonok az Amur jobb partján és a Szent Péter öbölíig terjedő vidéken. A daurok a Nonni folyó és az Amur között és a Nonnitól a Kingan láncolatig, és az Ilkjkhuri sziklafalánál, az orokok Szachalin szigetén a Csiska öböltől északra.

A tunguzok mintegy 60—70.000 négyzetkilométer területet foglalnak el; egy négyzetkilométerre alig jut egy ember. Számuk becslés szerint 70.000 körül van. Magukat donki- és bojének nevezik, ennek értelme ember, férfi.

A mandzsuk az Amurtól délre a Sziramuren folyóig, Szaganula hegyekig terjedő vidéken laktak. A Kingan hegyektől a Szungari és Nonni folyók taváig és a tengerig terjedő helyen található. A mandzsuk a

tunguzoknak egyik törzse. Ezeknek a mongol írásból származott írásuk van. Ezt 1599 óta használják. Néhány tudós a japáni nyelvet, sőt Ramstedt finn tudós a koreai nyelvet az altaji csoportba számítja. De ezt az irányt még tudományos módon nem bizonyították be. Ezeken kívül némely tudós az eszkimó, sőt az aleuti nyelvet is, azonban ezt az irányt nem számíthatjuk komoly vállalkozásnak.

Az Ural-Altaji nyelvcsaládban híd szerepet játszik a szamojéd nyelv.

A szamojédek a Szajan hegységben laktak és onnan a Jeniszei és Ob északi részére nyomultak. A mai helyükre törökök és osztjakok űzték. Ma a szamojédek a Bahri Ebjasztól keletfelé, Monerö, Kheta és Khatanga folyóig és a Khatanga öbölíig húzódó földön élnek. Magukat Khoszovo, Haszavának nevezik. Értelme: ember, férfi. A szamojéd név orosz. Réseik: Jurákok: Bahri Ebjasztól a Jeniszei vidékig húzódó földön. Ez a törzs öt kisebb részre oszlik. Tavgik vagy avamok: a Pjaszina folyótól a Taimir félszigetéig. Khatanga öbléig terjedő földön laknak. Jeniszei szamojédek: az Ob és Jeniszei közt a Csulim folyótól északra Tjm és Sjm folyóig terjedő földön. Öt törzsük van. Kamsincsek: Szajan hegyvidékén, az északi szélesség 55 fokán a Tuba folyótól északra, a Jeniszei keleti partján, a Mana forrásainak vidékén, a Kan és Agub folyók egyesülésénél laknak. Ennek a törzsnek egy kis ága van. Ennek neve Ucsmakov. Eredetileg török, később szamojéd lett.

Hivatalosan keresztények, valójában régi vallásúak. Legfőbb istenük a Num. Tisztelik a medvét és esküjüket is arra teszik. Számuk 16.000 körül. Mindezen rokon népek közt leggazdagabb, legrégebb és legdicsőségesebb történelemben és nyelvben, az egész világ történelmében legnagyobb szerepet játszó török nép, róluk később fogunk beszélni.

ÉSZAKI ROKONAINKHOZ

Elnöki megnyitó a Turáni Társaság ünnepélyes ülésén.

Az első világháború előtt jártam utoljára Finnországban. Helsinkiben sokáig álltam a hajótörött szobra mellett és bámultam a nagyszerű kilátást a tenger és a város felé. A hajótörött gyönyörű bronz szobra az orosz rabságra jutott Finnországot jelképezte. A hatalmas állóalak lábába kétségbeesetten kapaszkodik a nő és a gyermek, a férfi pedig nagy kendőt lobogtatva int Európa felé segítségért. Olyan megható volt ez a szobor, hogy lehetetlenség volt könnyek nélkül elmélyedni jelentőségébe. Nem tudom, áll-e még a szobor, de lelki szemem előtt mindig állni fog s mindig jelképezi annak a rettenetesen sokat szenvedett országnak hősiei küzdelmét egy irtóztató nagy hatalommal szemben. Benn a városban állt II. Sándor cár szobra. A szobor talapzatán ez a három szó volt olvasható: Lex, Lux, Pax! Mennyi hálat jelent ez a három szó az iránt a nagylelkű, szerencsétlen végű cár iránt, aki emberies gondolkozásával megértette a finneket s alkotmányt, önállóságot adott nekik. De a Lux fénye hamar kialudt, a Lexet lábbal tiporták, a Pax megszűnt s Finnországot a tökéletes megsemmisülés, az orosz tömegbe való, erőszakos beolvasztás fenyegette.

A világháború és az orosz forradalom ismét visszaadta az ország függetlenségét.

Csakhogy az orosz veszedelem most még nagyobb lett, mint volt a cárok idejében. Akármilyen erőszakosak és kegyetlenek voltak is az orosz cárok, mégis korlátozta őket a magasabb lelki műveltség és vallásosság. De a bolsevisták rémuralma, Sztalin pokoli kegyetlensége nem ismer semmiféle határt. Ha van a túlvilágon az örök tűznél még súlyosabb büntetés, azt megérdemli ez a milliószoros gyilkos az emberi nem történetének legborzasztóbb szörnyetege. Ha Sztalin jutna uralomra Finnországban, azt hiszem kiírtaná a finneket az utolsó gyermekig. Ezért kellett ennek a csodálatos népnek fegyvert fognia s minden eddig ismert történelmi hősiességet felülmúlva védenie hazáját.

Csodálatos ország a finnek hazája! Úgy szokták mondani, hogy az Ezer-tó országa. A geográfusok számítása szerint több, mint egy millió tó van az ország területén. A tavakat egymástól igen kemény gránit és gnejsz szikladombok választják el. Tudjuk, hogy ezt a különös felszíni alakulatot a jégkorszak óriási jégtakarója hozta létre. Ahogyan ma az Antarktisz több ezer méter vastag jégtakaró fedi, úgy borította be Skandináviát és Finnországot is mintegy 4000 méter vastag jégtakaró. Ennek gleccserszerű, csúszó mozgása simította le a sziklákat és vájta ki a puhább helyeken a tómedencéket. Szerencsére a jég alatt folyó olvadékvíz hatalmas kavics- és homoklerakódásokat, úgy nevezett ózokat rakott le, aztán meg a visszahúzódó, leolvadó jégtakaró szélén hosszú moréna-sáncok maradtak meg. Legnagyobb óz a Punkahärju nevű északi déli irányú kavics- és homoksánc, a legnagyobb moréna a kettősívű Salpaussälka, az ország déli részében. Azt mondtam, hogy szerencsére, mert ezeken lehet földet művelni, ezek nem sziklák. De még nagyobb szerencse, hogy a jég eltávozta után a terület megsüllyedt s a tenger elöntötte az ország déli és nyugati szegélyét 20—30 kilométer szélességben s itt betemette a tavakat, a sziklákat s ezen a sávon földművelés lehetséges. Azért itt vannak mind a nagyobb helységek.

A tenger alatt is folytatódik a jégsurolta sziklafelszín s a tenger vizéből előbukkanó, gömbölyded hátú sziklákat, ezeket a sűrűn elszórt kis szigeteket séreknek nevezzük. Ilyenek vannak Helsinki előtt is, ilyeneket lehetett látni a Hajótörött szobráról is. Olyanok, mint amikor a Jónás az állatkertben elbukik a víz alá s csak széles, síma háta áll ki a vízből.

A sziklák és tavak csodálatos világát ellepi az északi vidékeket jellemző fenyő- és nyírfaerdő. Csodálatos szép képek keletkeznek így. Ott csillog a bonyolult alakú, ágasbogas tó, behelintve néhány sziklasziget s a tó partján a hullámoktól kihányt kevés törmeléken felnőtt az erdő. Olyan festőiesek, olyan művészien szépek ezek a létükért nehéz küzdelmet folytató fenyők, hogy azt leírni alig lehet. A Nap mindig alacsonyan jár, ezért az ég alja mindig színes, mint nálunk alkonyatkor s ezek a bűvös színek, a csendesen úszó felhőkkel együtt gyönyörűen tükröznek a tó csendes vizében. S erre a gyöngyházfényű háttérre rajzolódnak oda a szikár fenyők viharverte lombjai, olyan erőszakos vonalakkal, mint amikor a zenekar lágy pianójába beharsan a hősöket hívó kürt riadója. Micsoda szinharmoníák, micsoda bűvös kör-

vonalak! És hogyan bele illenek ebbe a környezetbe a kis finn faházak egyszerű körvonalai! Itt is meg tudnak élni! Nemcsak élni, hanem nagyszerű műveltséget tudtak létrehozni! Svédországból sugárzott át ez a csodálatos műveltség és lelki kultúra. Ez a műveltség gyönyörű, békés életet adott a finneknek, de azért lelkük mélyén megmaradt hajdani vadságuk a nagyszerű hősiesség alakjában. A finnek lelki kultúráját mennyire megbámultam ott, ebben a szép országban. Egyszer valahonnan reggel lóháton indultunk el Rossberg barátommal, a helsinkii egyetem földrajz-professzorával. Hideg volt, városi cipőnk fölé meleg nemezcsizmákat húztunk. De délre nekimelegedett az idő, lehúztuk s én magam elé tettem a pompás csizmákat a nyeregkápába. Rossberg azonban ezt kényelmetlennek találta s egy kis híd mellett leszállt a lóról s a két pár csizmát az út mellé állította, jól látható helyre. A hidat visszatértünk megfogjuk találni s a csizmákat megint felszedjük. Valami két óra múlva jöttünk vissza s a csizmákat érintetlenül a helyükön találtuk. Azt hiszem, hogy ezt más országban nem igen lehetne megkísérelni.

Ez a nép most olyan, mintha egyetlen egy ember volna. Teljes közakarattal a közérdeknek teljesen alárendelve dolgozik mindenki s fenn tudta tartani a szörnyű orosz túlerőt s megmentette országát attól a szörnyű végzettől, ami a rokon észti népet sujtotta földre. Ennek a csodálatos küzdelemnek láttán mi is fölkészülhetünk s nekünk is úgy kell viselkednünk, mint ahogy ők teszik. És akkor elmondhatjuk, hogy

Az nem lehet, hogy annyi szív
 Hiába onta vért,
 S keservben annyi hű kebel
 Szakadt meg a honért.
 Az nem lehet hogy ész, erő,
 És oly szent akarat
 Hiába sorvadozzanak
 Egy átoksúly alatt.
 Még jöni kell, még jöni fog
 Egy jobb kor, mely után
 Buzgó imádság epedez
 „Mindnyájunk” ajakán!

Ezután az elnök német nyelven folytatta és a következőket mondta.

Kedves Vendégeink, Barátaink, Testvéreink! A M. Turáni Társaság nevében a legszívélyesebb testvéri üdvözléssel köszöntöm Önöket! Alig találok szavakat, hogy kifejezést adjak bámulatunknak, amint azt a mesébe illő, legendás hősiességet látjuk, amivel Önök országukat védelmezik. Finnország óriási terület, 388.000 km², tehát nagyobb, mint a történelmi Magyarország volt Horvátországgal együtt. De ezen az óriási területen csak 3,670.000 ember lakik, mert az ország nem alkalmas nagyobb tömegek letelepülésére és eltartására. Az Önök országának körülbelül annyi lakosa van mint Moszkvának egyedül! Londonnak, New-Yorknak vagy Tokyonak mindegyiknek több, mint kétszer annyi lakója van, mint Finnországnak.

Az Önök országa nyáron valóságos park, sok ezer tóval, festőies sziklacsoportokkal, fenyőpagonyokkal és nyirfacsoportokkal. Ebbe a pompás parkba, nagyúri kertbe a finn települések úgy vannak beleszórva, mint a nagy úr parkjában a kerti lakok. Mindentelé virágot látni! A rövid nyár tartamára minden kis udvar tele van virággal, a tiszta kis épületeket alig lehet látni az üde lomboktól. Az idegenek rendszeren nyáron utaznak Finnországba, azért csak ilyen barátságos, kedves benyomásokkal tele térnek haza.

De látni kell Finnországot télen! A feltűnő hosszú nyári nappaloknak vége, szomorú, sötét, hosszú téli éjszakák akadályozzák az emberi tevékenységet. A nappal csak néhány óra hosszat tart. Mindent vastagon betakar a hó, a tavakon vastag jégpáncél képződik, a hó aztán elfedi a különbséget tó és szárazföld között. Akkor kell látni Finnországot, amikor a hóvihár takarja el a kilátást s amikor a hőmérő 30—40°-kal süllyed a fagypontra alá! Az égen nehéz, sötét felhők rohannak, mintha valami apokaliptikus hadsereg sietne mindent elpusztítani. Csak a fagyrepegette, viharverte sziklák emelik gömbölyded ormaikat a hótakaró fölé!

Csak, ha az ember látta Finnországot a téli viharokban, a téli sötétségben és fagyban, akkor csodálja meg igazán a finnek bámulatos munkaképességét, hogy ebből a mostohán ellátott földből ilyen szép életet, ilyen magas műveltséget és civilizációt tudtak elővarázsolni. Könnyű a Földközi-tenger mellett, például Itáliában, az örökzöld lombok alatt, a házmagasságú virágzó bokrok paradicsomi pompájában, a napsugár kacagó fényében kicsattanó kedvvel, hangos énekszóval dolgozni! Itt kifejlődhetnek a képzőművészetek, a költészet és a zene mindent felülmúló nagyszerűségben.

De amit Önök alkottak a legnagyobb nehézségek közt a legtökéletesebb együttműködéssel, az egészen az Önök tulajdona. És ezt a tulajdont emberi és isteni törvények értelmében senki el nem idegenítheti. Aki ezt elrabolná Önöktől, az gonosztevő! Azért én Önöknek csak a magyar nemzeti imát idézhetem:

Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy hazában
Hiszek egy isteni, örök igazságban,
Hiszek Finnország dicső fennmaradásában!

És most fölkérem Nevanlinna Rolf egyetemi tanár urat a helsinki egyetem e. i. Rector Magnificusát, hogy „A finn ifjúság a válságos időkben” című, nagy érdeklődéssel várt előadását megkezdeni szíves legyen!

Dr. Cholnoky Jenő

A FINN FIATALSÁG A VÁLSÁGOS IDŐKBEN

A Turáni Társaság ünnepélyes estélyén előadta *Nevanlinna Rolf*
egyetemi tanár, a helsinki egyetem rektora.

A fiataltságot a lelkesedés, a bátorság és a határozottság az öregséget a meggondoltság, a kételkedés, az óvatosság és a bírálgatás jellemzi. Ez az ellentét már magában kellőleg érthetővé teszi, hogy a két nemzedék milyen szükségszerűen és milyen szerencsésen segíti ki egymást. De az is érthető, hogy gyakran szembe kerülnek egymással a felfogás és a nézet szempontjából. Az, hogy a különböző korúak nem mindig értik meg egymást, annak nemcsak élettani oka van, hanem van még egy másik, mondhatnám közvetett oka is. A történelmileg felfogható időszak nem hosszú, s nem szükséges sok nemzedékkel korábbi időkre visszamennünk, hogy olyan korba jussunk, amellyel már lelkünk nem áll megértő kapcsolatban s amelyeknek rég mult története inkább irodalmi jelenségnek tűnik föl, mint valóban megtörtént események sorozatának. Már egyetlen emberöltő ideje elég arra, hogy az egész emberi történelem szempontjából tökéletes átalakulást jelentsen. Nem csoda, ha néhány évtized alatt azok az eszmék, eszmények és törekvések, amelyekkel annakidején az ifjú nekiindult az életnek, lényegesen megváltoznak s az öregek ebbe a változásba nem tudnak beleilleszkedni s viszont a fiatalok az öregek gondolkozását nem érthetik meg. Nyugodt időkben az ifjúság ellenzéke lesz a konzervatizmusnak, de viszont vészterhes időkben a fiatalok ragadják magukhoz a cselekvés gyepőlőjét s akkor meg az öregek húzódnak vissza ellenzékbe.

Nagy megrázkódtatások idejét éljük most, most szükség van az ifjúság erejére és hitére. Ez az idő a fiatalok ideje. Az öregek és okosak számításai téveseknek bizonyultak, minden jövőbevaló látás kudarcot vallott s csak a vakmerő elhatározottságnak van reménye a győzelemre. Ilyen a helyzet ma mindenfelé, ilyen ma Finnországban is. Az elmúlt békeidőben, 1939 előtt biztonságban hittük magunkat. Nem gondolt senki arra, hogy milyen veszélyeztetett helyzetben van Finnország s azért a honvédelem kérdését nem tartották fontosnak. Egyedül a főiskolai fiatalok volt kivétel. Ők mindenkinél jobban felismerték a keletről fenyegető veszedelmet! Ők kezdték el, közvetlenül a háború előtt, annak a hatalmas védelmi vonalnak kiépítését, amely a Karéli-földszorost (a Ladoga-tó és a tenger közt) zárja el. Önkéntes munkával, rendkívüli lelkesedéssel dolgoztak, de alig voltak túl a kezdetén, máris sötét felhők tornyosultak keleten, 1939 őszén. Két hónapi rettenetes feszültség után, a bolsevisták megrohanták Finnországot (november 30.-án), hogy hazánkat és népünket megsemmisítsék. A finn nép anyagilag nem, de lelkileg fel volt fegyverezve annyira, hogy az óriás csapását felfogja. Mint egyetlen ember szállt síkra a finn nép, hogy olyan küzdelmet vívjon meg, amelynek elmulthatatlan dicső emléke örökre megmarad a finn nemzet történetében. A harc összeforrasztotta az egész népet, nőket férfiakat egyaránt, de az ifjúság járt az élen!

Igy tünt ki, hogy ilyen válságos időkben milyen nagy kincs a mi fiatalitásunk! Tévedés volna azt hinni, hogy a főiskolai ifjúság csak most

mutatta volna meg, hogy válságos időkben mire képes. Immár 300 esztendeje, amióta Krisztina királynő uralkodása alatt a finn állami egyetemet alapították, azóta gyakran vett részt az ifjúság, döntő hatással az eszméknek diadalrajuttatásában. Rendesen a fiatalok voltak azok, akik a helyes utat választották.

Az első száz esztendőben egyetemünk még nem lehetett olyan sokoldalú művelődés-központ, mint amilyen később lett. A turkui Akadémia tudományos működését eleinte az akkori idők maradi szelleme mintegy béklyókba zárta s abban az időben a fiatalság még nem játszhatott jelentős szerepet a nemzet történetében. Csak a 18. század második felében ébred az Egyetem az ő fontos hivatására, akkor, amikor a közép-európai romantikus törekvések szellője a mi kapuinkat is elérte. Ennek az időnek zászlóvivője volt a turkui egyetem történész és nyelvész tanára, Porthan Gabriel. Ez a nagytehetségű és széles látókörű férfiú magaköre gyűjtötte az ifjúságot és az Egyetem tudományos munkásságát, a szabad kutatást európai szintvonalra emelte. Lángoló lelkesedéssel indította meg a finn nép, a finn nyelv és történelem tanulmányozását. A 18. század végén ébredt a nemzet annak tudatára, hogy milyen jelentős kötelességet teljesített Finnország, mint keleti védőbástya az ő szívós ellenállásával évszázadokon keresztül. Csak ettől az időtől kezdve vált ez a feladat céltudatos, finn, nemzeti programmá.

Ez a fellángoló lelkesedés a 19. század első felében érte el virágkorát, amikor Finnország az 1808—09. évi háború után elvált Svédországtól s mint autonómikus Nagyhercegség az orosz cári birodalomba illeszkedett. Az ezt az eseményt közvetlenül követő években iratkozott be az egyetemre több olyan fiatal ember, akik később a nemzet nagy, szellemi hősei lettek. Ilyenek *Runeberg J. L.* a finnek nemzeti költője, *Lönnrot Eliás*, a Kalevala szerkesztője, *Snellman J. W.* bölcsész, államférfiú és a finn népi mozgalom nagy vezére, *Topelius S.* történész és költő, *Castrén M. A.* a nem régen elhunyt nagy tudós, aki utazásain tanulmányozta a finn-ugor nyelvészetet. Az egyetem büszke lehet erre az öt fényes csillagra! Tőlük örökölte a későbbi fiatalság a nemzet fenntartásának nélkülözhetetlen szükségleteit, a minden időkhöz alkalmazkodó eszmék felismerését.

Ezeknek a kiváló férfiaknak és utódaiknak életében fejlődött ki az akadémiai élet s megalakultak az ifjúsági egyesületek. Fő céljuk volt a finn szellem felébresztése, de ez a mozgalom nem vált egyoldalúvá. Kitűnő vezetés alatt a hazaszereteten kívül az általános világnézethez is hozzáilleszkedik. Ezért aztán a finn népi gondolat törekvéseinek legerősebb alátámasztója volt az a tudat hogy a mi népünk európai hivatását a többi művelt nemzettel egyesülten csak úgy tudja teljesíteni ha a nemzeti gondolatot fellángoltatja.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a főiskolai ifjúságnak nem kellett volna eszméinek megvalósításáért heves küzdelmet folytatnia. Évszázadokon keresztül különös történelmi és földrajzi körülmények olyan állapotokat hoztak létre, amelyeket csak céltudatos küzdelemmel lehetett helyes irányba terelni, ha meg akarták menteni Finnország külső és belső függetlenségét. Ez az önállóságra való törekvés jellemezte a főiskolai ifjúság harcait az egész múlt században. Hogy milyen nagy nehézségekkel kellett megküzdeniök, már csak abból is kitűnik, hogy

Snellmann idejében, tehát mintegy 100 évvel ezelőtt a finn nyelvnek csak egészen kezdetleges jogai voltak, holott a nép 90%-a ezt a nyelvet beszélte. A Svédországgal való évszázados kapcsolat hatása alatt az értelmiség egészen elsvédésedett. Svéd volt a közigazgatás és a közoktatás nyelve a középiskolákban és az egyetemeken. Ez a szomorú állapot még sokáig fennmaradt azután is, hogy az a mozgalom, amelyet Snellman hívott életre, a finn nép önállósításának törekvése, teljes virágjába fejlődött. Ezt a kérdést, a nyelv kérdését sokáig, szenvedélyesen vitatták, mind a mai napig s csak lassankint sikerült a finn nyelvet természetadta jogaiba helyezni.

Ennek a belső önállósításnak küzdelmében a főiskolai ifjúság járt elől, összekötve azzal a mozgalommal, amely Finnország külső, politikai függetlenségét is ki akarta vívni. Az Oroszországhoz való csatlakozás 1809-ben Finnországnak ugyan széleskörű autonómiát biztosított s ez eleinte a finn önállósító törekvéseknek előnyére vált, de a keleti óriás fennhatósága szörnyű veszedelmet rejtett magában, amely a finn nemzetet megsemmisüléssel fenyegette! A mult háború és a szörnyű pusztítás, amelyet okozott, népünket teljesen az oroszok ellen hangolta s az elmúlt 110 éves orosz hegemonia (1808—1918) emléke ezt az elfordulást semmiképpen sem enyhítette. Kitűnt hogy az orosz hatalmasságok Finnországnak tett szép ígéreteiket hamarosan elfelejtik. Az eloroszosító törekvések mind erősebb nyomással nehezdedtek hazánkra s a századforduló idején világossá vált, hogy csak teljes politikai függetlenség mentheti meg nemzetünket a megsemmisüléstől.

Az Oroszország ellen kifejtett, mindig erősebb és erősebb küzdelem terén is jelentékeny, sokszor vezető szerepet vitt a főiskolai ifjúság. Nem szükséges itt azokat a drámai eseményeket ismertetnem, amelyek végül is a világháború kitörésére vezettek. De ebben az időben ismerte föl a főiskolai fiatalság, hogy elérkezett az idő, amikor mindent meg kell tenni, hogy az ország függetlenségét kivívják. A háború alatt igen sok fiatalember, köztük legtöbb főiskolai tanuló, titokban Németországba utazott. Így alakult ki a nevezetes 27. vadászszázalaj, amely 1918-ban, amikor Finnország függetlenségi harca megindult, hazatérve, a Mannerheim alatt megalakult finn nemzeti hadseregnek tisztikara lett. Így küzdötte ki Finnország rég áhított függetlenségét, a Goltz tábornok vezetésével nyert német segítséggel.

Az a 20 esztendő, ami azóta eltelt, népünknek minden irányban való, belső és külső megerősödését jelenti. Az akadémiai ifjúság most egészen más körülmények közt folytathatta tevékenységét, mint azelőtt. Még a függetlenség kivívása előtt megkezdődött a nemzeti mozgalom hatása alatt az ország szociális átalakulása. A széles, alsóbb néprétegeket mind bővebben és alaposabban ellátták iskolai műveltséggel. A tanulók száma ennek következtében megsokszorozódott. A mostani háború előtt a finn felsőbb iskolákban mintegy 10.000 tanuló tanult, köztük mintegy 3% nő. Néha felmerült az aggodalom, hogy az ilyen feldúzzadásnak talán szociális kárai lesznek s talán leszállítja a szellemi szintet. Akár legyen ez az aggodalom jogosult, akár nem, annyi bizonyos, hogy az általános szellemi és anyagi szintvonal az egész népben lényegesen emelkedett s nemzetünket képessé tette arra, hogy megfeleljen azoknak a feladatoknak, amelyek elé az elnyert független-

ség állította a nemzetet. És senki sem állíthatja, hogy a függetlenség idejében a főiskolai fiatalság gondolkozásában valami reakció lett volna észlelhető. Sőt ellenkezőleg! Cselekedeteikben erős, tettekész hazaszeretetet nyilatkozott meg. Jellemző példa erre a legnagyobb finn ifjúsági egyesületnek, az 1918. évi szabadságharc után megalakult Karjala-Seura nevű szövetségnek magaviselete. Izzó szeretet és rendületlen hit Finnország jövődjéről nagysága iránt, megacélozta lelküket. Ezért nem csoda, hogy 1939-ben a főiskolai ifjúság, mint egyetlen ember sietett a szabadság fegyveres védelmére. Feladatának ott fényesen megfelelt s még ma is minden dicsőítést megérdemlő módon védi a harctereken függetlenségünket. Ugyanazért küzdenek, amiért Magyarország, hogy a minden műveltség gyilkos ellenségét, a bolsevizmust visszaszorítsák. Az egyetemi tanulmányok természetesen nagyon megakadtak, de fiataljaink törhetetlen lelki erejét bizonyítja az, hogy a rövid szabadságok idején, még a harcok szünetei közben is folyton tanulnak. Jól esik a nehéz megpróbáltatások idején erre gondolni! Mi bízunk fiataljainkban s mi idősebbek megtanuljuk tőlük a megingathatatlan hitet Finnország boldogabb jövőjében. Ez a bátor gondolat magasabbrendű minden okos számításnál s azelőtt sem csalódtunk benne sohasem. Ez lesz a megmentőnk ezekben a végzetesen válságos időkben is!

A NÉPROKONSÁG ESZMÉJE KODÁLY ZOLTÁN MŰVEIBEN

„Akármilyen jól megismeri valaki népzenénket, csak a rokon népekre való kitekintés adja meg a képet a távlatot, a mélységet. Ami a rokon népek dalaiból pontosan egyezik a mienkkel: ősi közösség. De az elütőbb jellegűek is közelebb állnak hozzánk mint bármely más zene. Mintha lelkünk legmélyére világítanának” — írja Kodály a kétszólamú gyermekkórusra átírt cseremiszi és finn dalok bevezető soraiban.¹ Kodály a nyugati mesterek művészeti törekvéseit oltotta be az új magyar zeneszerzőnemzedékbe, s egész életútját jóformán betölti a népzene gyűjtés eszméje. Ezzel a vallomással bizonyosságot tesz a magyarság turáni eredete mellett. De ha elismerjük a magyarság turáni gyökerét, elénk mered az a kérdés, amely legfontosabb problémája a magyarságtudománynak is: mit örökölt meg népi muzsikánk az ősi, hagyományos faji művészetből, s mit sajátított el, mit vett át a velünk szomszédos germán-szláv kultúrák köréből? Mert hiszen évezredek óta elszakadt nemzetünk a finn-ugor népek nagy közösségéből s bekeleldött fajilag idegen népek közé. Kérdéseinkre kielégítő választ csak a történeti és legfőként az összehasonlító zenei folklóre eredményeitől várhatunk. Míg az összehasonlító nyelv- és irodalomtörténet, folklóre már a múlt században jelentős eredménnyel bíztat, jóformán hiányzik a tudományosan rendszerező zenei összehasonlítás. Inkább csak figyelemfelkeltésnek veendő Bartalus,² Fabó³ idevonatkozó néhány megjegyzése. Ők már sejtik a zenei egyezést, átérzik a nagy összefüggést a finn, s méginkább a török fajú népekkel, de az egyező vonásokat kiemelni, meghatározni még sem kísérlék. Igaza van Seprődinek, a századeleji jeles folklóristának, amikor célba veszi Fabó Bertalan köny-

nyelmi összehasonlítását a részletes könyvbírálatában. „Vajjon szabad-e a magyar zene eredetéről oly bátran, minden tartózkodás nélkül szólni, mint ahogy dr. Fabó teszi? Aki jómagá a rokonnépek zenéjéből egyetlen dallamocskát sem gyűjtött, de még a másodkézből vett adatokat se, tüzetes összehasonlítást nem végzett...” írja Seprődi szigorú bírálatában.⁴

Komoly zenei összevetés nyoma csak utolsó évtizedünkben mutatkozik. Dr. Szabolcsi Bence biztos alapon nyugvó tervszerű összehasonlítása melódikus jellegű.⁵ Több magyar dallam változatait felfedőn a mari (cseremis) népzeneben. *Kalapom a Tiszán uszkál* kezdetű Czuczor Gergely szövegére énekeit dallamnak egy-egy cseremis, csuvas, kalmük, mongol változatát tárja elének Szabolcsi, meggyőzően bizonyítva ennek az éneknek elterjedés-vonalát közös török származását. Igen tanulságos, amint összeállítja a magyar népdal családfáját kelet felé.⁶ E sorok írója a török-tatár zenével többízben összeveti a magyar népzene, rámutatva ornamentális, dallamvezetésbeli, s ritmikai egyezésre.⁷

Kodály, zenei művelődésünk igazi élharcosa, kiemelkedő egyénisége, itt is maradandót alkotott. Nemcsak a magyar kamarazene, szimfónikus- és kórusirodalmunk köszönhet neki klasszikus értékű remekműveket, hanem a zenetudomány is. Természetesen elsősorban a leíró folklóre, hiszen csaknem négy évtizede fáradhatatlan buzgalommal járja a magyar falut, s gyűjti csokorba a népi művészetet! A történelmi folklóre körébe tartozik *Argirus nótája* c. értekezése. Különösen jelentős értékkel gyarapodott az összehasonlító zenei folklóre a cseremis-magyar dallamszerkezeti összevetésével. Összehasonlító vizsgálatai azonban kiterjednek más rokon népek zenéjére is.

A finn népzene sajátos ritmikája többízben rámutat. Első jelentős dolgozatában, a bölcsészet-doktori értekezésében is már megpendíti a finn-magyar dal ritmikai hasonlatosságát. Rámutat ekkor némely Kalevala-dallam s egy magyar daltípus közötti elvitathatatlan rokonságra.⁸ Továbbá a már említett *Argirus nótájában* foglalkozván a Tinódi-féle tizenkettes dallamlejegyzésének ritmikai problémájával, nem mulasztja el megemlíteni azokat a finn runokat, amelyeknek ritmizálása azonos az említett Tinódi-dallammal.⁹

Legtöbb figyelmét szenteli azonban Kodály a méhtenyészto, földmívelő volgai rokonnépünknek, a kis cseremis néptörzsnek, amely önmagát „mari” néven nevezi. Zenéjükkel való összevetésében csúcsosodik ki Kodály nagy jelentősége az összehasonlító zenetudomány szinte szemünk előtt kibontakozó szakában. Mari zenére háromízben visszatér. Először a dallamszerkezetéről szóló önálló tanulmányban, másodsor pedig a Magyar Népzene c. munkájában szembeállítja egy-egy magyar énekkel valamelyik rokonnép dalát, s így igazolja a magyar zene keleti arculatát. Végül harmadszor a zeneszerző és énekpedagógus szólal meg Kodályban, amikor a *Bicinia Hungarica* népszerű kiadványsorozatának IV-ik füzetében csokorra valót feltár kétszólamú feldolgozásban.

Önálló tanulmányában alaposan megvizsgálja Kodály a cseremis dallamtípus formaszerkezetét, hisz zenéjüket jól ismerjük, mert eddig Wichmann, I. Krohn, Vasziljev, Kljucsnyikov, Lach gyűjteményei révén több mint négyszáz dallamukat ismerjük. Természetesen népdalpublikációk között bizonyos rangsort állapít meg. Elsősorban Vasziljev gyűjtését értékeli, mert ez mélyebb bepillantást enged a kis rokonnép zenevilá-

gába.“¹⁰ Krohnt megrója, hogy „a közölt 15-ből csak kettő van helyesen írva“, s Lach professzort pedig több ízben célba veszi, mert szövegei még ritmusban is hibásak. Lach tudvalevően az 1914—1918-as világháború idején fogolytáboraink lakói közül kiválogatta a velünk fajrokon törzsbelieket, s lejegyezte a jóhangú énekesek dalait. Így került a tiz cseremiszi hadifogoly dalanyaga is a tudományos körök elé. Kodály szerint azonban „a hadifogoly serkentő és ellenőrző környezetéből kiragadva aligha lehet megbízható néprajzi forrás, amikor éppen a kollektív ének a népdal lényege. Azonkívül, mint mindenütt, valószínűleg a cseremiszeknél is a nők a jobb dalosok és a hagyomány hívebb őrzői.“¹¹

A cseremiszi daltípus sajátos dallamszerkezetét az ereszkedő jellegű dallamívben látja. Ennek feltűnő vonása: az első két dallamsornak öt hanggal mélyebben való intonálása, vagy csupán az első dallamsor transzponálása a rövidebb, kis hangterjedelmű, táncszerű dalokban. Wichmann lemezein felvett dalok különböznek ugyan ettől, de csak látzólag. Itt négy hanggal feljebb ismétlődik meg az első két dallamsor — s ez lényegében azonos az előbbi sajátossággal. Kodály ezt a dallamalakulást énektechnikai zavarra vezeti vissza. „Az énekes nem kezdi el elég magas hangon, s mire oda ér az alsó kvintben intonálendő második részhez, nem győzi mélységgel, vagy nem akarja a kevésbé hangzatos mély regiszterben befejezni a dalt, hanem felugrik a felső oktávjába.“ Oly döntően fontos dallamalakító mozzanatnak tekinti Kodály az alsó kvintben való dallamismétlődés elvét, hogy kvintelő utótaggal megtoldja azokat az énekeket is, amelyekből hiányzik ez a sajátos ismétlődés. Így kiegészíti az egyik cseremiszi éneket, s végül összeveti a dunántúli kanásznótával, amelyet egyébként feldolgozott a *Karádi nóták* c. pompás férfikórusának zárórészében.

Zenetudósaink Európaszerte vizsgálják a pentatonika élettanát, mert ez fontos tényezője az új zenealkotó művészetnek is. A német zenetudomány — Riemann nyomán — a legtöbb népi zenekultúra kezdetleges hangsorának véli, amely uralja a skót, ír, skandináv, őskelta druidae-nekeket éppúgy, mint a spanyol, s ősgermán ősmeloszt. Tehát virágzik ez fajilag egymástól elütő néprétegek zenei kultúrájában. Újabban foglalkoztatja ez a finn, török, sőt a magyar zenetudományt is. Ilmari Krohn a finn,¹² Nurettin Sazi a török zene¹³ pentatonizáló alaprétegét ássa fel. Őket megelőzve Kodály már 1917-ben rámutat ennek nagyjelentőségére a magyarországi népzeneben, főleg a székely-lakta területen, s a felvidéken.¹⁴ Szabolcsi pedig nyomkövetve elterjedését a legkülönbözőbb irányban, meghúzza földrajzi tovagördülésének vonalát.¹⁵

Kodály több ízben állítja, hangsúlyozza ötfokú dallamaink keleti eredetét. „Uralkodó, szinte kizárólagos hangrendszer ott (cseremiszeknél) az ötfokúság is, még pedig az a fajtája, amely úgy látszik az orosz síkságon török-tatár népektől egész Kínáig mindenütt otthonos.“¹⁶

A cseremiszi daltípus hangnemiségének fejtegetésében egészen új, sajátos elméletet vezet be: egy dalon belül két pentaton rendszer létét. Mert amikor az első két dallamsor megismétlődik a dallam tengely alámerülésével, akkor tulajdonképpen új ötfokú hangsorba jutunk el.

Még igen találó észrevétele ugyanerre a dallamépítkező típusra vonatkozóan: a dallamismétlésnek, mint comesneknek felfogása. Mert

a cseremiszi énekes sokszor nem hangról-hangra ismétli az első két dallamsort, hanem egyes hangokban eltér. Ezt a sajátosítást a klasszikus fuga dux-comes kapcsolatával egyeztetni, mert ott szintén a „társ” gyakran tonális, azaz egy-egy hangban változik, hogy megmaradhasson az eredeti hangnemben.

Elméletét természetesen találó példákkal világítja meg. *Kalapom a Tiszán uszkal* és *Széles vizen keskeny palló* kezdetű énekeket összepárosítja a Vasziljev-féle cseremiszi gyűjtemény 96. és 150. sz. énekeivel. Majd *Azt hittem, hogy nem kellek katonának* kezdetű dalt Lach gyűjteményének 230-ik éneke mellé helyezi, de Lach feljegyzését most is megrója. „Romlást vagy hibás előadást kell látnunk” ebben, írja róla.¹⁷ Azonban Kodály nem állapodik meg csupán a magyar-cseremiszi dalkincs egyeztetésénél. Keresi az összekötő kapcsolatot többi rokonnépeink dallamaival is. Így az egyik zoborvidéki népballedánkat csuvas, s az egyik csallóközi dalt pedig nogáj-tatár énekkel veti össze. Ugyanezen töről való szakadását igazolja: parlando ritmikájával, ereszkedő dallamívével, végül ötfokú hangsorával.

Igen találó megfigyelése, hogy a rokonnépek dallamainak szövege szabályos szótagszám nélküli próza. S dallamaikban nyoma sincs a periodizálásnak, amely valósággal sablonossá merevíti a nyugat- és középeurópai daltípust.

Mint említettük, Kodály nemcsak mint etnográfus nyúl a cseremiszi népi anyaghoz, hanem mint nevelő és mint zeneszerző is. A *Bicinia Hungarica* című kétszólamú gyermekkori gyűjtemény IV-ik kötete három finn éneken kívül ötvenhét cseremiszi éneket közöl feldolgozva. Sőt már ugyanennek a gyűjteménynek II. kötete is közöl egy cseremiszi éneket nem egyéb, mint utalás a magyar-cseremiszi ének közös gyökerére. Először közli Kodály *Nincsen apám, nincsen anyám* kezdetű felvidéki éneket, majd közvetlen utána — Szabolcsi nyomán — ennek cseremiszi dallampárját. A *Bicinia Hungarica* IV. füzeté már szövegfordítással felvezetve lép ifjúságunk elé. Mert „a szövegek is egy, nekünk első hallásra idegenszerű, de mégis rokon világot, észjárást tárnak fel” — írja a IV. kötet előszavában. Joggal kérdezhetjük, miért épp a kétszólamúság öltözékében tárja elének Kodály a cseremiszi dalkincset? Válaszunk könnyen adódik: ez a legjobb bevezető, valóságos hid, amely elvezet a többszólamú kóruskultúráig. Az a gyermek, aki a biciniákon nevelődik, fogékony lesz a polifon művészi stílushoz, mert jó előiskolai képzésben részesült. Továbbá: Kodály szerint a második énekszólam támogatja leginkább az énekszólámat. „A két szólam egymást igazítja, egyensúlyozza. Csak az találja el egymásután a hangokat, aki összetartozásukat is érzi, amikor együtt szólnak. Az egyszólamú tiszta éneket is csak kétszólamban lehet egészen megtanulni” — írja Kodály az *Énekeljünk tisztán* c. énekpedagógiai munkájában.¹⁸

Kodály *Bicinia Hungaricájának* füzetei: énekpedagógiai irodalmunk megújítása. Hatásuk azonnal mutatkozik: nevelőinket elvezetik az új ösvényre, a magyar zene útjára. A IV. füzetet teljesen a cseremiszi és finn népzene ismertetésére áldozza, célját nem leplezi, sőt rámutat arra. Énekpedagógiai fontosságán kívül elsősorban a néprokongsági gondolatot éleszti. Figyelmezteti az ifjúságot rokonnépeink művészetére, mert abban fellelhető az ó-magyar zene is főbb vonásokban. „Van olyan,

hogy lehetett magyar dal is, talán volt is, csak kiveszett. De az elütből jellegük is közelebb állnak hozzánk, mint bármely más zene. A magyarabb magyar lelki fölépítéséből nem hiányozhatik ez a réteg, a lélek ősránitja” — írja Kodály kiadványa bevezető soraiban. Ezért akarja megismertetni a nálunk alig ismert, s csaknem hozzáférhetetlen cseremiszdalkincset, mert okulhat belőle az ifjúság is, s a nevelő is. Még „a szövegek is rokon világot, észjárást tárnak fel”.

A dallamok feldolgozó módszere azonos, csaknem egyforma. A dal első fele csaknem mindig a felső szólamban hangzik fel s az alsó szólamban akkor veszi át a dallamfonalat, amikor a dallamtengely lemerül az alsó kvintbe. Természetesen a felső szólamban sem pihen, továbbszövi az alsó szólambot kiegészítő tematikus anyagot. Az egész dallam sohasem ismétlődik meg a feldolgozás folyamán, mint látható a *Bicinia Hungarica* előző kiadványaiban, ahol legtöbbször a másik szólamba kerül a téma, gyarapodván új ritmikai tematikai elemekkel ékes ellentémával. Ennek oka nyilvánvaló: a cseremiszdallam úgyszólván ismétléssel egészül ki, tehát az ének ismétlése esetén négyszer hallanánk végig ugyanazt a dallamfrázist. A kánon-elv alkalmazása itt ritkán tűnik elénk. Csupán az alsó kvinten megszólaló kánon fordul elő többször (128, 150, 171 sz.), mert ez hozzátartozik a dallam életeréhez. Ezáltal a fokozatosan haladó dallamot valósággal egyidejűleg pergeti le.

Feltűnő vonása még a dallamfeldolgozásainak: a kánonszerű hatások kiaknázása. De a második szólamban nem pontosan utánozza a dallamot, hanem legtöbbször csak a ritmusát, vagy a dallamkezdetet jelzi. Hatása azonban olyan ennek, mintha szabályos kánont hallanánk. Olyan ez, mint a vakablak a renaissance-korabeli épület homlokzatán.

A zeneszerző-Kodály sajátos arcéle tükröződik ebben a kiadványban. Nem a konzervatóriumot végzett képzett zenészeknek, hanem az elemi és középiskolai tanulóknak, a zeneileg jóformán képzetlen ifjúságnak írja biciniáit. Mert ráeszmél arra, hogy az iskolai énekkutatáson alapul az igazi nemzeti zeneműveltség. Ezért, ha jól akarjuk megalapozni zenekultúránkat, módosítanunk kell az énekkattató tanterven, emelnünk kell az iskolai énektudás színvonalát. „Ide bizony a zene elemi tüneményeinek gyermekkorban kezdődő, fokozatos beidegződése, sok éven át való gyakorlása kell; zenehallásra való rendszeres nevelés, amit csak az elemi és középiskola alapozhat meg” — írja Kodály.¹⁹ Csakhogy a középiskolai énekkattatás irodalma is hiányzott nálunk. Amit énekeltek eddig, azok többnyire „tandalok” avatatlan feldolgozásban. Ennek káros hatásáról egy ízben előadott Kodály (*Száz éves a magyar tandal* címen 1939 június 6-án).

Kodály ezen a téren fejti ki talán legfontosabb tevékenységét. Megteremti ennek irodalmát, kiadván kis kétszólambú énekeit, s egyéb kétszólambú gyakorlatait, s ezzel megalapozza a jövő évtizedek zeneértő hallgatóságának zenefelfogó készségét. Mert az az elemista és gimnazista, aki ezeket a biciniákat szívja fel első zenei táplálékul, később sem lesz hűtlen a jó zenéhez. Az előtt nem lesz oly érthetetlen nyelv az új magyar zene egy-egy nagyobb igényű alkotása sem.

A *Bicinia Hungarica* IV. füzetében a néprakonsági eszmét szolgálja. Valamennyi dallama eredeti cseremiszd népének, kivéve három finn Kalevala-runot. Itt nem közöl népi szövegre saját szerzeményű éneket, mint

előző három füzetében. Ebből is kiviláglik: a gyűjtemény elsősorban folklorisztikai célzatú. Megismertetni rokonnépeink zenéjét, hisz „néhány dallam ma is egyformán szól a Duna és a Volga mentén”.

Természetesen Kodály tevékenysége nem befejezett eredmény az összehasonlító zenei folklóre területén. Ez a tudomány külföldön is alig emberöltő óta bontakozik ki, nálunk pedig jóformán első lépéseit járja. De éppen ennek elindításában tűnik fel Kodály irányító hatása. Álláspontját a külföldi szakirodalom is elismeri. Väisänen, a jeles finn népzene-gyűjtő is sűrűn idézi megállapításait a legutóbbi összehasonlító értekezésében.²⁰ Munkássága nem zárult le, az utolsó évek termése egyre dúsabb. Még sok meglepő eredményt, kutatást, új meglátást várhatunk tőle.

Sonkoly István.

Jegyzetek.

- ¹ Kodály Zoltán: *Bicinia Hungarica* IV. füzet. Bpest 1942. Magyar Kórus kiad.
- ² Bartalus István: *A magyar zene története*. Budapesti Szemle. 1864. LXI. füzet. 231—234 l.
- ³ Dr. Fabó Bertalan: *A magyar népdal zenei fejlődése*. Bpest. 1908. M. Tud. Ak. kiad. I. rész.
- ⁴ Seprődi János: *A magyar népdal*. Vonatkozással dr. Fabó művére. Kolozsvár. 1908. Erdélyi Múzeum. 5 l.
- ⁵ Szabolcsi Bence: *Népvándorláskori elemek a magyar népzeneben*. Ethn. XLV. 3—4. sz.
- ⁶ Szabolcsi Bence: *Kelet és Nyugat a magyar népzeneben*. Bpest. 1936. Magyar muzsika könyve. 179—188 l.
- ⁷ Sonkoly István: *Magyar zene rokonvonásai Kelet felé*. Magyar Dal. 1942. 6—7. sz., továbbá Turán 1932 I—IV, *A zene* XIII. 116—117 l. stb.
- ⁸ Kodály Zoltán: *A magyar népdal strófa szerkezete*. Nyelvtudományi Közl. 1906. 131 l.
- ⁹ Kodály Zoltán: *Argirus nótája*. Bpest. 1921. 10 l.
- ¹⁰ Kodály Zoltán: *Sajátságos dallamszerkezet a cseremis z népzeneben*. Bpest. 1934. 3 l.
- ¹¹ U. o.
- ¹² Ilmari Krohn: *Vanhojen Kansojen Musikista Musikkiticito*. 1937. Helsinki. 146—151.
- ¹³ Nurettin Sari: *Dogu Türkistanında Pentatonizme*. Muzik. 1934. Istanbul. 2.
- ¹⁴ Kodály Zoltán: *Ötfokú hangsor a magyar népzeneben*. Zenei Szemle. 1917. Temesvár.
- ¹⁵ Szabolcsi Bence: *Egyetemes művelődéstört. és ötfokú hangsorok*. Ethn. 1936. 4. sz.
- ¹⁶ Kodály Zoltán: *A magyar népzene*. Bpest, Királyi M. Egy. Ny. 16. l.
- ¹⁷ U. o. 21. l.
- ¹⁸ Kodály Zoltán: *Énekeljünk tisztán!* 1941. Bpest. M. Kórus k.
- ¹⁹ Kodály Zoltán: *Zene az óvodában*. Magyar Zenei Szemle. Bpest. 1941. I. 1.
- ²⁰ Väisänen: *Untersuchungen über die Ob-Ungarischen Melodien*. 1939. Helsinki.

A DUNÁNÁL

Irta Enisz Behidzs bej*

Túl hazámon, messze édes
anyámtól,
idegen hazában, sújtva magánytól,
idegen szépség közt, szívet betöltő
hűséget keresek — idegen költő.

Mikor a Dunára borul az estve,
drága honom képét látom lefestve
Boszporus-vízió kél a folyambul:
valamerre nézek, mindenütt
Sztambul.

Oh Isztambul, melynek napja
önté el
álmodó szememet az első fényvel!
Itt szememnek egy s más még oly
idegen,
s el-elandalodik az új színeken.

Oh, ott minden szín, mit Kelet
napja ér,
csupa harmónia, bűbájos, kacér;
ez az alkony lelkem hazavezeti, —
más ott az est, ezerszínű, keleti.

Sztambul, Törökország, törökök
hona,
neved ajkaimról el nem szün soha!
Oh név, melyről annyi történet
Te is, Buda, velünk beszél!
megismerkedél...

Buda népe ismer minket már
nagyon, —
kéz a kézben állunk majd egy szép
napon:
magyarok, előre! török: ileri!
s Ural-Altaj útját majd babér lepi.

Török, turkmen, kirgiz, tatár, finn-
ugor,
mindenükben közös vérnek árja forr!
Magyar, bárki mást mond, hitelt
sohse adj,
te is a mi fajtánk: Turán fia vagy!

Oh nézd milyen ékes ma este az ég!
Valamennyi csillag egy-egy szikra,
kék,

s mint az ég rózsája, fején arany
tüll,
szép turáni lányként a hold földéről.
S nézd el a Dunán e fényt, milyen
setét,
ezt a gyémántutat, rengőt, feketét,
fölötte az aranyevezős tutajt:
az én történetem hallod íme rajt.

Ismerős vagy nekem, ragyogó Duna.
Szemben ős Budának pislog ház-
sora.
Budapest határán szemem széttérint
s látja: úr a magyar e hazán megint!

Büszkeségtől dagad itt a férji-mell,
amint mondja: „magyar“. Egy szó,
több se kell.

Ha saját hazádon sirni volt okod,
ezt a büszkeséget érteni fogod.

Hallottam e szókat, s véremlen
legott
égő szeretetnek lángja lobogott,
s akkor Istenemhez hangom

hallatám:
„Hát az én országom, hát az én
hazám?!“

Akít évek óta balsors éget el,
aki évek óta jogra éhez el
s a helyett zsarnokság gyűrűje
szorít
s ellenséges becsvágy fondorlatait

látod tornyosulni árva fejedem,
oh én édes honom, oh én nemzetem!
Mi vagyok én? Költőd, rimelő fiad,
aki szerelemmel szívébe fogad.

Száll a dal szerelmem fölemeli,
száll, —
oh bár te is vele fölebb szállanál!
De ne sugalj több dalt, ne adj
ihletet,
hogyha dalom hozzád méltó nem
lehet!

Fordította Vikár Béla

* Enisz Behidzs bej Kemálnak volt a bizalmasa, később államtitkár és miniszter.

IRODALOM

VÖNÖCZKY SCHENK JAKAB: *Magyar solymászmadarnevek, II. Befejező rész. Bpest, 1942. (Különlenyomat az Aquila XLVI—IL. 1939—1942. kötetéből.) 1—71 (+ 72—145) lap.*

A kiváló szerző fenti művének I. részét, amelyben a *Turul, Zongor* és *Kerecsen* nevekkel foglalkozott, a *Turán* 1940. évf. 89—90. lapján bőven ismertettük. Bevezetőnek mindenekelőtt megismételjük, hogy az az érték, amelyet a tudós szerző műve teljességével tett le a magyar östörténet- és történetkutatás asztalára, olyan kimagasló jelenség, amilyenl az ornitológia részéről még soha senki sem ajándékozta meg nemzetünket. A műből csúcsertékként a turulsólyom rendszertani azonosítása emelkedik ki.

A megkezdett munkát Szerző most fejezte be. Ebben a részben a *Sólyom, Ráró, Kaba, Torontál, Ölyv, Héja, Karvaly, Sprincz; Pirosko; Kiköcsén* és kiegészítőleg a *Sas*, nevek rendszertani azonosításával foglalkozik. Vönöczky munkája nemcsak hazai, hanem — minden túlzás nélkül elmondhatjuk — világviszonylatban úttörő jellegű; minden időkre példa a hasonló tárgyú és célkitűzésű munkák számára. Mindenekelőtt (számos kitűnő nyelvészeti munka alapján) vizsgálat tárgyává teszi, hogy a felsorolt nevek mikor és honnan kerültek be a magyar nyelv szókincsébe, majd időrendben áttekinti az összes reájuk vonatkozó írásos adatokat. Ha meggondoljuk, hogy mit jelentett e sok száz adat összegyűjtése kb. 1055-ig visszamenően, fogalmat alkothattunk magunknak arról a hosszú éveket igénylő, gondos munkáról, amelyet a Szerző végzett. Ezt követi azoknak a magyarországi helyneveknek a felsorolása, amelyek a fenti madárnevekből származnak. Gondosságára jellemző, hogy nemcsak a magyar, hanem a nemzetiségi vidékek idegen (román, tót, német) földrajzi neveit is bevonja vizsgálatai körébe. Az így kapott kép tájékozásul szolgál az illető sólyomfajták előfordulásának vidékeiről; tehát ezek nyomán egy-egy állatföldrajzi térképet szerkeszthetnénk minden egyes fajtára vonatkozóan.

Ezt követik a szótárirodalom adatai, majd annak a kimutatása, hogy a különféle nyelveken hogyan nevezik az egyes fajtákat. Ebből a felsorolásból a legismertebb nyugati nyelvek hiányoznak, mivel azok bármely szótárban megtalálhatók.

Vönöczky művének tehát nemcsak a madártannal foglalkozó szakemberek látják hasznát, hanem igen nagy haszonnal forgathatják azt a magyar östörténet és történet művelői, sőt nem kevésbé a nyelvészek is. Szerző több, nyelvészetiileg egészen helytelen „megállapításra” mutat rá művében, és több olyan problémát is felvet, amellyel nyelvészeinknek mielőbb behatóan foglalkozniok kellene, mégpedig olyan alaposággal, ahogy arra, a maga munkaterületén, Vönöczky mutatott példát.

Dr. Bendefy László

Dr. vitéz Horváth Béla: Reza sah, az ezüst oroszán trónján.
Dr. vitéz Horváth Béla választmányi tagtársunk már két török-vonatkozású könyvet (*Törökország Szívében, Kemál Atatürk*) adott ki. Legújabb könyvében Iránnal (régii nevén: Perzsiával) foglalkozik s föltárja azt a csodás modernizálódó folyamatot, amelyen ez a mult világháború végekor is még elmaradt középkori, feudális ország és nemzet egy

lángeszű katonauralkodó: *Reza sah* kormányzása idején: az utolsó két évtized alatt keresztülment. Ez a rendkívül érdekes könyv nem csupán regényes élet- és korrajz, hanem a nemzeti- és katona-eszményen alapuló állam- és társadalomszervezésének élvezetes leírása. A keleti kérdésekkel foglalkozókat igen közléről érdekli. Kiadta a „Rege” könyvkiadó kft.

DR. GERGELYFFY GÁBOR IGAZGATÓ JELENTÉSE

a Turáni Társaságnak 1943 április 9-én a Baross Szövetség székházában megtartott évi rendes közgyűléséről.

*Mélyen tisztelt Közgyűlés!
Méltóságos Elnök Úr!*

Az élet feltartóztatlan, dübörgő kereké ismét fordult egyet legutóbbi közgyűlésünk óta és hátunk mögött maradt egy eseményekben gazdag munkaév, amelynek fontosabb mozzanatairól a következőkben számolok be.

A háborús viszonyok folytán ránk nehezedett körülmények komoly helyzetet teremtettek részünkre. Már-már azt hittük, hogy az eddigi síkon sem haladhatunk, legfeljebb minden erőnk megfeszítésével átmentjük Társaságunk erkölcsi tőkét nyugodtabb időkre, mikor ismét rendelkezésünkre állanak azok az eszközök, amelyek a Turáni Társaság életét és fejlődését biztosíthatják. Örömmel jelenthetem azonban, a mai nehéz viszonyok folytán feltornyosuló nehézségek dacára is, hogy igen szép eredményeket sikerült elérnünk és bár sokszorosan felfokozott energiával, de megvalósítottuk mindazon célokat, amelyeket múlt évi programunkban magunk elé tűztünk. Magától értetődő dolog, hogy mindezeknek egyik legfontosabb előfeltétele volt — tekintettel a rohamosan emelkedett drágulásra — anyagi erőforrásainknak kiegészítése, amit szintén sikerült megteremtünk.

Rátérek ezek után anyagi helyzetünk és gazdálkodásunk ismertetésére, amellyel kapcsolatosan az alábbiakat jelentem:

a Miniszterelnök Úr Öngyméltóságának évi 4000 P segélye, valamint a többi adományok, főleg a Külügyminisztérium és Propagandaminisztérium, valamint Budapest Székesfővárosának támogatása folytán — terveink kivételében nem állott be semmi fennakadás, sőt nagy lépésekben jutottunk előre.

Felhasználom ezt az alkalmat arra, hogy hálás köszönetünket fejezzem ki dr. Ullein Reviczky Antal megh. miniszter, rk. követ és dr. Antal István Nemzetvédelmi Propaganda miniszter Úr Öngyméltóságáéknak jóakarató támogatásukért.

Örömmel jelentem továbbá, hogy a MAC régi gárdája „dr. Köhalmi József BSZKRt igazgató úr öméltóságát” annak közlésével bízza meg, hogy a MAC régi gárdája jogi személyként, mint alapító tag belép a Turáni Társaság tagjai közé. Az alapítási díjat, 200 pengőt a napokban eljuttatja Társaságunknak. Dr. Köhalmi József igazgató úr Öméltósága annak közlésére is kért, hogy a MAC régi gárdája főleg azért lépett be, mert ez által kifejezést akart adni Paikert Alajos Öméltósága személye iránti tiszteletnek és szeretetnek.

Módunkban állott ilyenformán tényleges működésünket nemcsak Budapesten, hanem vidéken is megalapozni, a különböző városokban megszervezett előadásaink folytán, ami felbecsülhetetlen értéket jelent Társaságunknak. Először is mindazon városokban, ahol megfordultunk, részletesen tájékoztattuk a közönséget a Turáni Társaság hivatalos munkásságáról, működésének komoly irányáról és a turáni gondolat jelentőségéről. Hiszen a legtöbb helyen e tekintetben általános-ságban vagy tájékozatlanok voltak vagy ami ennél is rosszabb, — teljesen téves fogalmaik voltak rólunk. Például egyik város vezetősége azt kérdezte tőlem, hogy bejárjuk-e majd reggel a várost ébresztővel? Volt olyan hely is, ahol azt kérdezték: vannak-e rejtett fegyvereink? és így tovább. Előadásaink után persze teljesen tiszta képet alkottak a turáni gondolat valódi értékéről és jelentőségéről, valamint Társaságunk működéséről és céljairól, amit még jobban alátámasztottak az ottani lapoknak előadásunkról írott részletes híradásai, amelyek még nagyobb publicitást biztosítottak a turáni gondolat propagálásának. De ennél még kézzelfoghatóbb eredményt is mutatnak fel vidéken megtartott előadásaink. Ugyanis az 1942 év tavasza óta Szentesen megtartott első előadásunk óta tagjaink száma rohamosan szaporodott, főleg a vidéki tagok belépésével, ami ránk nézve számban összesen 120 tagot jelent, akik között nemcsak társadalmi pozíció, de turáni szempontból is igen értékes tagokkal gazdagodtunk. Az előadásokat illetőleg részletesebb tájékoztatót nyújt a mellékelt kimutatás, amely részletezi, hogy mely városokban tartottunk idáig előadásokat és kik voltak előadóink.

A Turáni Társaság által az 1942—43. években rendezett (japáni és finn) propaganda előadások:

I. Budapesten:

1. Az Uránia filmszínházban	1942 május	3
2. Az Urária filmszínházban	1942 december	20
3. Az Uránia filmszínházban	1943 március	14

II. Vidéken:

1. Kecskeméten	1942 október	13
2. Miskolcon	október	18
3. Debrecenben	október	25
4. Nagyváradon	november	15
5. Balassagyarmaton	november	26
6. Kaposváron	november	22
7. Szentesen	1943 januárus	10
8. Nagyszalontán	januárus	10
9. Pécssett	januárus	17
10. Szombathelyen	januárus	21
11. Érsekújváron	januárus	24
12. Pápán	februárus	2
13. Esztergomban	februárus	7
14. Marosvásárhelyen	március	7
15. Szilágysomlyón	februárus	14
16. Kassán	februárus	14
17. Kispesten	februárus	17

18. Szegeden	februárius 28
19. Makón	március 2
20. Kalocsán	március 28
21. Nyíregyházán	március 25
22. Nagykanizsán	március 21

Ispanovits Sándor turáni tárgyú (finn) előadásokat tartott: Keszthelyen, Losoncon, Rimaszombaton és Szolnokon.

A fentebb felsorolt budapesti és vidéki előadásainkon a következő előadók szerepeltek:

Dr. Cholnoky Jenő, dr. Lukács György, Dalnoki Veress Julia, Galánthay-Glock Tivadar, Dózsáné Kenese Erzsébet, Máté-Török Gyula, dr. Pethes László, dr. Gergelyffy Gábor, dr. Virányi Elemér, dr. Horváth Béla, Réthy Gyula, Isoyuki Hotta japáni császári és követségi kancellár.

Hálával kell adóznunk ebből az alkalomból elsősorban elnökünknek, dr. Cholnoky Jenő úr Öméltóságának, aki nemcsak Budapesten, az Urániában vállalta 3 előadás megtartását, hanem azt a fáradságot is vette, hogy a nehéz utazási viszonyok dacára Nagyváradon, Debrecenben és Szegeden is készségesen vállalta az előadásokat a turáni gondolat és Társaságunk népszerűsítése érdekében. Természetesen mindannyiszor igen nagy sikerrel.

Továbbá hálás köszönetet mondunk dr. Lukács György ur Önméltóságának, aki az utazás kellemetlenségeivel mit sem törődve, szintén a turáni eszmének tett felbecsülhetetlen szolgálatot, vidéki nagyvonalú értékes előadásaival.

És köszönetet mondunk valamennyi előadó Hölgynek és Urnak önzetlen, nemes munkateljesítményükért.

A vidéki előadásainkkal kapcsolatban igen fontos az a körülmény is, hogy a felsorolt városokban állandó összeköttetést teremtettünk az ottani Iskolánkivüli Népművelési Bizottsággal, amelyeknek vezetőivel megállapodtam, hogy a körzetükbe tartozó falvakban tartandó előadások keretében állandó programmon tartják a turáni gondolat propagálását. E célból a rendelkezésünkre álló turáni tárgyú füzeteinkből a lehetőség és szükség szerint megfelelő mennyiségű anyagot küldtem részükre. Ily módon szellemi kapcsolatot teremtettünk a falu népével is.

Örömmel jelenthetem azt is, hogy több városban sikerült vidéki csoportot létesítenünk az ottani Polgármester irányításával, így Szombathelyen, Nagyszalontán és Nyíregyházán.

A történelmi hűség kedvéért meg kell említenem azt is, hogy a vázolt előadások megszervezése körül rendkívül sok bajjal kellett megküzdenünk. Már maguknak a tömegelőadásoknak adminisztrációja nagyon sok körültekintést, levelezést, sürgönyváltást igényelt. Az is előfordult, hogy az utolsó pillanatban mondták le a vidéki előadást, mert a fermet váratlanul katonai célokra foglalták le. A háborús viszonyokra tekintettel sok nehézség merült fel az utazással kapcsolatban is. Az őszi légítámadások idején rendkívül körülményes volt a vonat-közlekedés, majd télen a hófúvások miatt fordultak elő zavarok, pl. nem egyszer hat órai késéssel futott be a vonat, ami főleg akkor volt kellemetlen, ha éjjel körül kellett volna megérkeznünk és a késés miatt hajnalkor, esetleg reggel jutottunk el az előadás helyére. Bizony az is előfordult, hogy a kocsik túlzásfóltsága miatt nem egyszer a kocsí folyosóján, egy-

más hegyén-hátán állva, kellett hajnalig utaznunk. Az bizonyos, hogy vidéki előadásainkkal kapcsolatban rendkívül sok nehézség és izgalom merült fel, de akik erre vállalkoztunk, készségesen tettük, mert tudtuk, hogy nemzeti jövőnkre kiható fontos missziót végeztünk.

A Turáni Társaság kiadásában megjelent népszerű füzetekkel — a ponyva kiszorítása mellett — szintén azt a célt szolgáltuk, hogy a társadalom alsóbb rétegeiben is elhítsük a turáni gondolat magvait.

Jóleső érzéssel állapítom meg a vidéki előadásainkkal kapcsolatban, hogy a magyar társadalomnak valamennyi rétege — mihelyt tisztázódott Társaságunk szerepe és munkássága — szeretettel fogadta és tette magáévá célkitűzéseinket.

A vidéki előadások mellett nem haladhatunk el anélkül, hogy külön ne emlékezzünk meg a Nagyváradon tartott ünnepi előadásról, amelyet a Szigligeti Színházban rendeztünk és magas védnökünk, dr. vitéz József Ferenc kir. herceg Úr Öfensége is megjelent.

A Turáni Társaság múlt évi tevékenységéből ki kellett emelnem a Pázmány Péter tudományegyetem aulájában 1942 november 21-én a Magyar-Finn Egyesülettel karöltve rendezett néprokonsági ünnepélyünket, amelyen Toshihata Okubó japáni, Rüscht Esref Ünaydin török, Aarne Wuorimea finn és Dimitri Tosev bolgár követek Úr Önagyméltóságáék is megjelentek. Az ünnepélyt az egyetem rector-magnificusa, Bakay Lajos Úr Öméltósága nyitotta meg. A magyar-török testvériség ünnepének is áldoztunk múlt év október 30-án, Pestvármegyeháza dísztermében, amely ünnepélyt a Turáni Szövetséggel együtt rendeztük, igen szép sikerrel.

A Kőrösi Csoma Sándor szoborügyről jelenthetem, hogy a szobrot a kiváló Antal Károly művész Úr, a Julianus szobor alkotója elkészítette, amelyet dr. Tasnádi Nagy András Úr Önagyméltósága elnökelete alatti Bizottság meg is tekintett és nagy elismeréssel nyilatkozott a mű értékéről. A szobor helyéül az Eszterházy utcának azt a részét kértük kijelölni, amely a Sándor és Múzeum utca között terül el. A leplezés idejét május havában tervezzük. Az ünnepi beszédre dr. Tasnádi Nagy András Úr Önagyméltóságát kérjük fel.

Hálás köszönetünket fejezzük ki dr. Endre László alispán Úr Öméltóságának, aki a szobor alapzatának anyagát e nemes célra díjtalanul ajánlotta fel.

Ami jelenlegi pénzállományunkat illeti, tisztelettel jelentem, hogy miután költségvetési évünket már lezártuk, anyagi készletünk kimerült és ezután már az újonnan beérkező állami, esetleg egyéb segélyre kell támaszkodnunk.

A néprokonsági tanfolyamról tisztelettel jelentem, hogy az idei XVII. évfolyamunkat tartjuk. Különös érdeklődés mutatkozott a japáni és finn nyelvek iránt.

A Turán c. tudományos folyóiratunknak szintén több száma jelent meg. Külön számmal adóztunk bolgár néprokonainknak, Kőrösi Csoma Sándor halhatatlan emlékének, igen magas színvonalú szerkesztésben és tartalommal.

Sajnálattal kell megemlékeznünk arról, hogy kiváló főtítkárunk, dr. Virányi Elemér lemondott, de remélem, miként ez már előfordult, lemondását ismét tárgyalannak tekinti.

Mélységes szomorúsággal kell megemlékeznünk a nemzet nagy halottjáról, néhai tb. elnökünkről, vitéz Horthy István kormányzóhelyettes Úr Őfőméltóságáról, aki reménye volt nemzetünknek, de halála oly korán, könyörtelenül ragadta el.

További veszteségünk dr. Hegedüs Lóránd Úr Őnagyméltósága, aki évtizedeken át volt tiszteletbeli elnökünk.

Tagjaink létszáma részletezve ezidőszeint a következő:

1. Alapító tag	29
2. Tiszteletbeli tag	39
3. Törzstag	258
4. Rendes tag	236
	Összesen: 562

Egy év alatt összesen 120 fővel szaporodtunk, akiknek legnagyobb része rendes fizető tagunk.

Mielőtt befejezném jelentésemet, felhasználok a mai ünnepélyes alkalmat arra, hogy mélységes hálával mondjak köszönetet magas Védnökünknek, dr. vitéz József Ferenc kir. herceg Úr Őfenségének, aki — sajnos — már harmadik hónapja beteg, de éppen a napokban kaptam örvendetes értesítést arról, hogy Őfensége egészségi állapota gyors tempóban javul. Adja a jó Isten, hogy minél hamarabb, teljesen egészségesen üdvözölhessük! Tisztelettel kérem az igen t. Közgyűlést, hogy a mai alkalomból iránta érzett ragaszkodásunknak és szeretetünknek táviratilag adjunk kifejezést.

Hálával és tisztelettel adózunk Elnökünknek, dr. Cholnoky Jenő Úr Őméltóságának, hogy minket az elmúlt évben is bölcs vezetésével iránytani méltóztatott. Kérjük Őméltóságát, hogy ezután se vonja meg tőlünk nagy tudását, atyai jóságát és szeretetét, hogy ezáltal új erőt nyerjünk további feladataink elvégzéséhez.

Hasonlóan hálás köszönetünket nyilvánítjuk alapító és örökös tb. Elnökünknek, Paikert Alajos Úr Őméltóságának, aki mögöttünk áll jóban, rosszban és mindenütt ott van, ahol a turáni gondolatért tenni vagy harcolni kell.

Dr. Tasnádi Nagy András Úr Őnagyméltósága, az Országháza kiadásaink megtakarítási irányzata mellett is volt kegyes a házitelefon díjtalan használatát nekünk ismételten engedélyezni, miért is ezúton nyilvánítjuk Őnagyméltóságának őszinte hálánk kifejezését.

Hálával és őszinte szeretettel emlékezünk meg továbbá dr. Pataky Tibor államtitkár Úr Őméltóságáról, aki a legnagyobb megértéssel és szeretettel viseltetik Társaságunk munkássága iránt. Támogatásával évről-évre lehetővé teszi, hogy a Turáni gondolat törzse a magyar nemzet javára erősödjék és izmosodjék. Ugyanakkor hálás köszönetet mondunk dr. Balogh Andor Úr Őméltóságának irántunk tanúsított jóakaratáért és kérjük, hogy jövőre is támogassa nemes ügyünket.

Ki kell emelnünk azt a nagyjelentőségű munkát, amit dr. Thegze-Gerber Ferenc, Podhorszky Vilmos és Kenézy Zoltán Őméltóságáék végeznek önzetlenül, tisztán turáni ügy iránti szeretetből.

Végül baráti köszönetet mondunk dr. Virányi Elemér főtitkár úrnak,

aki őszinte ügyszeretettel vetté ki részét Társaságunk munkájából és a Turán c. folyóiratunk szerkesztésében komoly, értékes munkát végzett.

Jelentésem tehát magában foglalja a főtítkári jelentést is.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Méltóságos Elnök Úr!

Azzal a rendíthetetlen hittel és szent meggyőződéssel zárom jelentésemet, hogy egy évi munkásságunk alatt — hacsak egyetlen téglával is, — de becsületes igyekezettel, mi is hozzájárultunk hazánk boldogabb jövőjéhez!

Mély tisztelettel kérem jelentésem elfogadását.

A TURÁNI TÁRSASÁG ÜGYEI

Választmányi ülések. 1943 januárius 29. Elnök: **Cholnoky Jenő**, jegyző: *Virányi Elemér*. Az elnök az ülést megnyitja. A mult ülés jegyzőkönyvét a főtítkár felolvassa és azt hitelesítik. A jelen ülés jegyzőkönyvét Ispánovits Sándor és Marzsó Lajos hitelesíti. Napirend előtt *Paikert Alajos* kér szót és melegen üdvözli Kállay Ubul alelnököt a MABI elnökévé történt kinevezése alkalmából. *Virányi Elemér* közli, hogy a XVII. turáni nyelvtanfolyam II. félévét megkezdtük. Javasolja, hogy a Turán példányainak számát emeljük fel 1000-re. Elfogadják. Közli, hogy most jelent meg Sassi Nagy Lajos tagunknak „Mi a turánizmus” c. értékes tartalmú könyve és több példányát küldte meg azzal a kérelemmel, hogy tagjaink között tisztelete jeléül osszuk ki. Tudomásu veszik. *Teghze-Gerber Ferenc* felveti azt az indítványt, hogy a folyóirat példányszámának emelésével kapcsolatban ajánlatos volna a tagsági díjak felemelése. *Dr. Cholnoky Jenő* nem tartja alkalmasnak, mert ez alapszabálymódosítást vonna maga után, ami igen hosszadalmas, inkább forduljunk törzs- és rendes tagjainkhoz, hogy rendes tagsági díjon felül, e célból adományaikkal támogassák a Társaságot. Elfogadják. *Gergelyffy Gábor* igazgató a Társaság vagyoni helyzetéről tesz jelentést. Készpénzállományunk: 2511 P, a propaganda alap álladéka 558.28 P. Közli továbbá, hogy legutóbb Szentesen, Nagyszalontán, Szombathelyen és Érsekújvárott tartottunk jól sikerült előadásokat. E vidéki előadások alkalmával több új tagot szereztünk. Közli az Igazgató, hogy örökös tb. és alapító elnökünk, Paikert Alajos javaslatára az Elnökség felkereste Ulléin-Reviczky Antal meghatalmazott miniszter urat, aki Társaságunknak 3000 pengőt utalt ki, amiért a választmányi ülés hálás köszönetét fejezi ki. Idei közgyűlésünket március 24-én tartjuk, utána pedig a szokásos évi serlegvacsorát rendezzük meg. Javasolja az Igazgató, hogy érdeklődés hiánya miatt a bolgár nyelv tanítását egyenlőre szüntessük be. Elfogadják. Az Igazgató jelenti, hogy a Rádió Igazgatósága értesített minket, hogy kérelmünk alapján jövőben gyakrabban iktat műsorába török tárgyú anyagot, sőt török-magyar műsorcsereéről is szó van. Kechkeméthy Pethes László javasolja, hogy a vidéki turáni ünnepélyek előadóinak, főképpen a rendezést szervező és intéző Gergelyffy Gábor igazgatónak fejezze ki a

Választmány köszönetét. Elfogadják. Nevezett választmányi tag javasolja továbbá, hogy elnökségünk tegyen lépéseket a többi népközségi egyesületekkel való együttműködés érdekében. Az Elnök sajnálattal jelenti be, hogy ezt már több ízben megkíséreltük, de eredmény nélkül. Annak dacára még egy kísérletet tesz. Javasolja egyidejűleg, hogy Mártha Zsuzsanna okl. közgazdát, Baross József főispánt, Bán János zeneiskolai tanárt, Méry Lajos polg. isk. tanárt, dr. Májay Ferenc polgármestert, dr. Megay László polgármestert, dr. Bernhardt Sándor polgármestert, dr. Májay Dezsőné, Sády Mihály kereskedőt, Paksy János ny. ref. tanítót, Huszák József igazgató-tanítót, dr. Molnár József polgármestert, Apagyai Éva Margit úrnőt, dr. Hadady Imre polgármestert, Arday Aladár ref. esperest, G. Takáts József igazgatót, Varsányi László magántisztviselőt, Körmöcziné-Rakovszky Margit magántisztviselőt, Gárdos Kornélia színművésznőt, Eösze-Szémán András szobrászművészt, Szerőczei Gyula polg. isk. tanárt, özv. Szombathyné Mórócz Irén banktisztviselőt Farsang Pál magántisztviselőt belépési nyilatkozatuk alapján a Turáni Társaság rendes tagjaivá válasszuk meg. Elfogadják.

1943 februárius 19. Elnök: Cholnoky Jenő, jegyző: Virányi Elemér. A főtitkár a múlt ülés jegyzőkönyvét felolvassa és hitelesíti. A jelen jegyzőkönyv hitelesítői: Horváth Béla és kechkeméthy Pethes László. Virányi Elemér közli, hogy a Sajtókamarától érkezett értesítés szerint nem időszaki kiadvány felelős szerkesztője csak kamarai tag lehet. Minthogy ő nem tagja a Sajtókamarának, a felelős szerkesztői teendőket a jövőben nem láthatja el. Az Elnök javaslatára a választmány úgy dönt, hogy e kérdés rendezését az elnökre bízva, aki saját hatáskörében intézkedik. Gergelyffy Gábor igazgató közli, hogy legutóbb Pápán, Esztergomban, Kassán, Szilágysomlyón és Kispesten tartottunk turáni előadásokat. A rádióban saját helyiségünkől továbbítandó helyszíni közvetítés rendezését tervezzük. Az idei közgyűlésünk előreláthatólag április elején lesz, majd utána megtartjuk a szokásos serlegvacsoránkat. Javasolja, hogy a választmány mondjon köszönetet Lukács György tb. tagunknak azért, hogy vidéki előadásainkon — a nehéz közlekedési és időjárási viszonyok ellenére is — oly nagy buzgalommal szerepel. Todumásul veszik. Az elnök közli, hogy a Kőrösi Csoma Sándor-szobor ügyében f. hó 20-án folytatott illetékes helyen tárgyalásokat, a szobor helyének végleges kitűzése tárgyában. Toghze-Gerber Ferenc, a számvizsgáló bizottság elnöke közli, hogy az 1941-i zárszámadás elkészült, amely kedvező képet nyújt a Társaság pénzügyi gazdálkodásáról. Ezután ismerteti vázlatosan az 1943-ik évi költségvetés tervezetét az évi közgyűlés elé terjesztés céljából. Az elnök javaslatára a választmány a számvizsgáló bizottságnak köszönetet mond és indítványozza, hogy mind a zárszámadás, mind a költségvetési tervezetet elfogadják oly értelemben, hogy azok a közgyűlés elé terjesztessenek. Elfogadják. Ugyancsak az elnök javaslatára a választmány tagjai sorába választja: Nagyvárad thj. várost, Kaposvár megyei várost, Nagykanizsa megyei várost, dr. Udvary József szilágysomlyói polgármestert, Almássy Andor székesfőv. szociális gondozót, dr. Beöthy Károly jászapáti kir. közjegyzőhelyettes, Bodó István főtitisztviselőt, Bori György postaellenőrt, nemes királydaróczi Daróczy Ferenc BSZKRT intézőt, ifjabb Jezerszky Rezső műszaki tisztviselőt, dr. Kakuk János főorvost, Pálmai Béla tiszt-

viselőt, nemes Szabados Molnár János vezető gépészt, dukai és szentgyörgyvölgyi Széll Sándor tb. főszolgabíró, nemes Váray-Wölfel ny. rendőrőkapitányhelyettest, dr. Kmettyné-Kovácsnay Erzsi újságíró. *Gergelyffy Gábor* igazgató jelenti, hogy a Társaság pénzügyi vagyona a következő: postatakarék-betétkönyveinkben, folyószámlán és készpénzben 3743 pengő 30 fillér, a propaganda alap álladéka 704 pengő 37 fillér.

1943. április 9. Elnök: *Cholnoky Jenő*, jegyző: *Kiss Albertné*. Az elnök az ülést megnyitja. A mult ülés jegyzőkönyvét *Gergelyffy Gábor* igazgató felolvassa és hitelesítik. A jelen jegyzőkönyv hitelesítői: dr. Kovács Karap Ernő és Kenézy Zoltán. Az elnök a Kőrösi Csoma Sándor szoborüggyel kapcsolatosan bejelenti, hogy érintkezésbe lépett Szinyei Merse Jenő kultuszminiszter Úrral, aki szintén ama álláspont mellett foglalt állást, hogy a szobornak az Eszterházy-utcának azon a részén van a helye, ahol tavasszal a Városi Bizottság, élén dr. Némethy Károly tanácsnok úrral kijelölte. Bejelenti továbbá az elnök, hogy Virányi Elemér főtitkár lemondott, amit sajnálattal fogadott el. A főtitkár a Turán szerkesztésében sem vehet részt, mert nem kamarai tag. Az elnök maga gondoskodik a főtitkár helyettesítéséről, amire nézve a szükséges lépéseket már meg is tette. Elfogadják. *Gergelyffy Gábor* igazgató ismerteti a Turáni Társaság pénzkészletét. Csekkszamlán, betétkönyvben és készpénzben 3485 pengő 19 fillér. Propaganda pénzállomány 588 pengő 10 fillér. A kőrösi Csoma Sándor-szoboralap rendelkezésére álló összeg 2593 pengő 96 fillér. Megjegyzi az Igazgató, hogy anyagi szempontból jelenleg a legnehezebb hónapokat éljük, mert tartalékunk fogyóban van és a miniszterelnökségi segélyre még várunk kell, mert csak a mai közgyűlésünk után terjeszthetjük fel ez iránti kérelmünket, csatolva a közgyűlés által jóváhagyott költségvetési és zárószámadási mellékleteket. Ami tartálékkal ezidőszertint rendelkezünk, ennek jelentékeny részét a Turán c. folyóiratunk küszöbön álló költségeire, serlegvacsora kiadásaira és a nyelvtanfolyamunk tanárainak tiszteletdíjára kell fordítanunk. Beszámol továbbá az Igazgató a vidéki előadásokról. Összesen 25 előadást tartottunk, aminek nemcsak a turáni gondolat propagálás, de tagszerzés szempontjából is igen nagy jelentősége volt. Ugyanis vidéki előadásajnk kapcsán a mult év ősze óta összesen 125 új tagot szereztünk, akik között nemcsak társadalmilag, de turáni vonatkozásban is igen értékes tagokat nyertünk. Hálával emlékezik meg *Cholnoky Jenő* elnökről, aki saját maga volt szíves vállalni, dacára a rendkívüli háborús állapotoknak és a nehéz utazási viszonyoknak, három előadás megtartását: Nagyváradon, Debrecenben és Kolozsváron. Jelenti, hogy tagjaink létszáma ezidőszertint a következő: alapító tag: 29, tiszteletbeli: 39, törzstag: 258, rendes tag: 236. Összesen: 562. Az Igazgató jelenti végül, hogy a Kőrösi Csoma Sándor szobránt Antal Károly művész elkészítette és remélhetőleg a leleplezés ez évben megtörténik. Jeli, hogy május havában ide érkezik a finn kulturális bizottság, mely alkalomból tiszteletükre ünnepi előadást rendezünk és vacsorát adunk. Örömmel jelenti, hogy védnökünknel, dr. vitéz József Ferenc kir. herceg Úr Őfenségénél látogatást tettünk és Őfensége egészségi állapota gyors javulóban van.

1943 május 28. Elnök: *Cholnoky Jenő*, jegyző: *Kiss Albertné*. Az elnök az ülést megnyitja. A múlt ülés jegyzőkönyvét az Igazgató felolvassa és azt hitelesítik. A jelen ülés jegyzőkönyvét Podhorszky Vilmos és Kovács Karap Ernő hitelesíti. Az elnök örömmel jelenti be, hogy közvetlen értesítést szerzett előkelő finn vendégeinktől, hogy a turáni ünnepélyen érezték legjobban magukat. Közli, hogy átvette a Turáni folyóirat szerkesztését. A megürelt főtitkári állás betöltésével kapcsolatban közli, hogy ennek végleges megoldása körülbelül csak öszre számítható. A Kőrösi Csoma Sándor szoborügyről közli, hogy amennyiben a Közmunka Tanács elutasítja a szobor elhelyezésének az Eszterházy-utca kijelölt részén leendő megvalósítását, ez esetben a belügyminisztériumhoz kell folyamodnunk. *Gergelyffy Gábor* igazgató jelenti, hogy a Turáni Társaság pénzállománya betétkönyvben, folyószámlán és házipénztárban összesen 2253 pengő 12 fillér, a propaganda pénzállományunk pedig 280 pengő 03 fillér, tehát összesen 2533 pengő 15 fillér. Azonkívül őrizetünkben van még egy 500 pengőről szóló postatakarékpénztári betétkönyv, amely összeget özv. dr. Kurtz Gusztávné tagtársunk ápolási költségeire eszközöltünk ki a belügyminisztériumtól. Ezen összeget érintetlenül őrizzük. Bejelenti az elnök, hogy megalakult gróf Andrássy Mihály elnöklete alatt a Magyar-Török Társaság. *Gergelyffy Gábor* igazgató örömmel jelenti, hogy vidéki propaganda útjainkon újabban is igen szép eredményeket értünk el tagszerzés szempontjából is, továbbá egy új alapító tagot sikerült megnyernünk bikfalvi Szabó Zoltán kolozsvári operaénekes személyében. Tudomásul veszik. Jelenti továbbá az Igazgató, hogy a könyvtárnoki állásra Táros Dóra úrhölgyet kérte fel, aki ezt volt szíves elvállalni. Már meg is kezdte könyvtárunk rendezését, miért is ajánlja Őt a könyvtárnoki tisztségre. Elfogadják. *Táros Dóra* igen szép beszédben köszöni meg e bizalmat és elfogadja e tisztséget.

1943 június 11. Elnök: *Cholnoky Jenő*, jegyző: *Kiss Albertné*. Az elnök megnyitja az ülést, majd dr. *Gergelyffy Gábor* igazgató felolvassa a múlt ülés jegyzőkönyvét és azt hitelesítik. A jelen jegyzőkönyv hitelesítői: *Jalsovszky Károly* és *Galánthay Glock Tivadar*. Az elnök bejelenti a Kőrösi Csoma Sándor-szobor ügyével kapcsolatosan, hogy annak leleplezését öszre halasztjuk. Továbbá közli, hogy a főtitkári tisztség betöltése a nyáron dől el. Az Igazgató örömmel jelenti, hogy védnökünk, dr. vitéz *József Ferenc* királyi herceg Úr Öfensége teljesen felgyógyult. Jelenti továbbá, hogy bikfalvi Szabó Zoltán alapító tagunk szíves közbenjárása folytán három újabb alapító tagot nyertünk: *dályai Ábrám Árpád* író, főhadnagyot, *Rozgonyi István* magán-főtisztviselőt és *Skergula Gyula* cégvezetőt. Rendes tagjaink lettek: *Albert György* ny. OTI főtisztviselő, *Gulyás József* MAV állomásfőnök, dr. *Pongrácz Simon* városi főjegyző, *Szakács Gusztáv* kisgazda, szállodaigazgató, *Barabás Antal* ny. MAV tisztviselő, *Kékesy Ferenc* ny. MAV tisztviselő, *Szirinay Béla* MAV tisztviselő és *Tarján Gyula* MAV tisztviselő. A választmány bikfalvi Szabó Zoltán tagtársunknak ezért hálás köszönetét fejezi ki. Elfogadják. Az Igazgató ismerteti *Zajti Ferenc* memorandumát, mely azt a javaslatot terjeszti Budapest Székesfővárosához, hogy a Gül Baba-síremlék telektömbjén építsék fel a rokon turáni népek (magyar, japáni, török, bolgár, finn, indiai, mandzsui

kói stb.) otthonát. Tudomásul veszik. Tájékoztatásul felolvassa az Igazgató Bodolán Béla nagykárolyi póstaigazgató levelét, mely igazolja, hogy mily komoly visszhangot keltenek vidéki előadásaink: „Itt falun, távol a magasabb kultúrközpontoktól, élmény volt számunkra az előadás, melynek utóhatásai is igen kedvezőek. A kis lelkes hallgatóság azóta beszél, gondolkodik és vitatkozik a hallottak alapján. Különösen feltűnő a tanuló ifjúság érdeklődése.” Az Elnök közli, hogy Gévay Wolff Nándor tagtársunktól levelet kapott, melyben arról értesíti, hogy mindent elkövet atekintetben, hogy a Turáni Társaság a TEBÉ-nél anyagi segélyben részesüljön. Az Igazgató jelenti Társaságunk pénzügyi helyzetét. Betétkönyveinkben és folyószámlán: 1474 pengő 18 fillér vagyunk van. Felolvassa továbbá Balogh Andor újonnan megválasztott al-elnökünk levelét, aki meleg hangon köszöni meg e kitüntető tisztséget. Bemutatja továbbá Ullein Reviczky Antal meghatalmazott miniszter és rk. követ, valamint Antal István nemzetvédelmi propaganda miniszter leveleit, melyekben köszönettel veszik tudomásul tiszteletbeli elnökké történt választásukat. Elismeréssel nyilatkoznak Társaságunk több, mint háromévtizedes fáradhatatlan munkásságáról és ígérlik, hogy e meg-tisztelő új tisztségben készségesen mozdítják elő terveink és célkitűzé-seink megvalósulását.

HÍREK

Öszinte fájdalommal vettük tudomásul néhai tb. elnökünk, *dr. Hegedüs Lóránd* v. miniszter elhalálozását. Emlékét kegyelettel őrizzük.

JAPANI-MAGYAR KAPCSOLATOK.

Japán. Személyi változások a követségen: Suido Isao követségi titkár f. évi január hó 11-én elhagyta Magyarországot, hogy új állomáshelyére, Hamburgba utazzék. Utóda, Aoyama Yoshinori követségi titkár f. év január 7-én érkezett ide. Kulturális előadások: 1943 március 3-án: Dr. Suga Hiroo egyetemi lektor német nyelvű előadást tartott a Magyar Keleti Társaságban „A modern japán irodalom és a Nyugat” címmel, melynek rendkívül nagy sikere volt. — 1943 március 9-én: Dr. Murata Toyobuni, a bécsi Japáni Intézet igazgatója, egyetemi tanár tartott előadást a Külügyi Társaságban a Társaság meghívására német nyelven „Japán és népe” címmel. — 1943 márciusában dr. Suga Hiroo egyetemi lektor hosszú terjedelmű érdekes cikkben számol be a tokiói Asahi Shimbunban a „Háborús Magyarország”-ról, kiemelve a magyar-japáni barátság őszinteségét. — 1943 április 10-én a gödöllői premontrai gimnázium „Szent Norbert” intézetének növendékei tartottak kiállítással egybekötött Japáni Ünnepséget, melyen dr. Mezey István, a Magyar-Nippon Társaság üv. elnöke mondott szép beszédet. — 1943 május 17-én a kaposvári Vármegyei Segédhivatalt Tisztviselők rendeztek japáni műsoros estet, mely alkalomból egy japán kultúrfilmet is bemutattak.

FINN-MAGYAR KAPCSOLATOK.

Több vidéki előadást tartottunk finn néprokonunk népszerűsítése érdekében, s ezeket mindenütt nagy megértéssel és szeretettel fogadták.

Finnszágból több száz cím érkezett Társaságunkhoz finn diákoktól, akik magyar diákokkal szeretnének levelező ismeretséget kötni (német, francia, eszperantó stb. nyelveken). Érdeklődők címüket és foglalkozásukat közölnék.

Most jelent meg kiadásunkban „Élet a magas Északon” címen több finn író elbeszélése Vikár Béla fordításában.

Finn-magyar társaság alakult Turkuban. Helsinkiből jelentik: Turku egyetemi városban finn-magyar társaságot alakítottak. A társaság elnökévé Koskenniemi V. A. egyetemi tanárt, a neves finn író és költőt választották meg. Az elnökségben

tisztséget vállalt Kytta tartományfőnök és Mantere főpolgármester is. Az ünnepélyes kezek között megtartott alakuló ülésen Viljanti egyetemi tanár a magyar történelemről, Fazekas Jenő, a helsinki egyetem magyar intézetének vezetője a finn-magyar kapcsolatok történetéről tartott előadást. Az alakuló ülésen jelen volt Szabó György helsinki magyar követ is és rövid beszédben üdvözölte az új finn-magyar társaságot.

A magyar állam meghívására ideérkezett 10 tagú finn tudományos és kulturális küldöttség tiszteletére 1943 május hó 18-án a Baross Szövetség Székházában ünnepi előadást tartottunk, amelyen Nevanlinna Rolf Herman helsinki egyetemi tanár német nyelven „Die Ziele der finnischen Jugend“ címen tartott előadást. Utána ünnepi vacsorát adtunk, mely alkalmából a Baross Szövetség elnöke, Ilovszky János országgyűlési képviselő üdvözölte előkelő vendégeinket.

Nevanlinna Rolf Hermann helsinki egyetemi tanár

TÖRÖK-MAGYAR KAPCSOLATOK.

Megalakult a Magyar-Török Társaság. A Magyar-Török Társaság április 30-án délután az Akadémia kis tanácstermében tartotta alakuló közgyűlését. Az alakuló ülésen megjelent Unaydin budapesti török követ vezetésével a követség egész tisztikara, azonkívül a külügyminisztérium képviseletében Ullein-Reviczky Antal rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, sajtófőnök, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium képviseletében Hankiss János egyetemi nyilvános rendes tanár, államtitkár, Budapest székesfőváros képviseletében Homonnay Tivadar főpolgármester, a Turáni Társaság képviseletében Paikert Alajos ny. államtitkár. Ott voltak még Baranyai Lipót m. kir. titkos tanácsos, felsőházi tag, Gajzágó László volt rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, egyetemi ny. r. tanár, Gömör-Laiml László és gróf Csekonics Iván ny. rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, gróf Pongrácz Jenő, vitéz Haász Aladár miniszteri osztályfőnök, Zilahi-Sebess Jenő, a külügyminisztérium kulturális osztályának vezetője és a magyar közélet több más vezető személyisége.

Cholnoky Jenő ny. egyetemi tanár nyitotta meg, mint korelnök, az alakuló közgyűlést. Meleg szavakkal üdvözölte a megjelenteket és rámutatva a többévszázados magyar-török baráti és kulturális kapcsolatokra, hangoztatta, hogy e kapcsolatoknak a rokon török néppel való ápolása és fejlesztése lesz az új társaság feladata.

Pözel István ismertette a Társaság alapszabályait, amelyeket az alakuló közgyűlés egyhangúlag elfogadott és így a társaságot megalakítottának mondotta ki. Az alapszabályok szerint a társaság célja a magyar és a török nemzet között fennálló történelmi, tudományos, művelődési és gazdasági kapcsolatok ápolása és fejlesztése. A társaság időközönként társas összejöveteleket tart, tanulmányi utakat szervez, előadásokat, hangversenyeket és kiállításokat rendez, s lehetőség szerint kiad a társaság célját előmozdító jeles munkákat és folyóiratokat.

Ezután az alakuló ülés megválasztotta a tisztikart. Elnökké egyhangúlag gróf Andrássy Mihály felsőházi tagot, társelnökké: Baranyai Lipótot, Cholnoky Jenőt és Ullein-Reviczky Antalt, főtitkárrá Végh Jenőt, ügyésszé Pözel Istvánt, titkárrá pedig gróf Esterházy Mátyást választották meg, valamennyit egyhangúlag. Ezenkívül 43 tagú választmányt és 16 tiszteletbeli tagot választottak. Gróf Andrássy Mihály elnök a maga és a tisztikar többi tagja nevében meleg szavakkal mondott köszönetet a bizalomért s hangoztatta, hogy a magyar tudomány, művészet, közgazdasági és közélet ismert és tekintélyes személyiségeinek részvétele a Magyar-Török

Társaságban biztosítja, hogy a társaság munkaképes lesz. A társaság alapításával — mondotta — nem gondoltunk arra, hogy valami újat találjunk ki, hanem arra, hogy a régit eredményesebben és jobban tudjuk folytatni. A társaság alapításával azt a szervet óhajtottuk életrehozni, amely hiányzott ahhoz, hogy átfogó módon fonjuk össze mindazokat a hagyományos szálakat, amelyek a küzdő és megújuló magyar népet az örökös vezér, Kemal Atatürk és a nemzeti vezér, Izmet İnönü már megújult török népéhez fűzik.

Az elnök ezután külön köszöntötte Ünaydin budapesti török követet, mint a török nemzet képviselőjét. Kérte, hogy mint a magyar nemzet kifünő ismerője és barátja, támogassa a társaság munkáját. Az alakuló közgyűlés résztvevői meleg ünneplésben részesítették a török követet.

Ünaydin török követ meleg szavakkal mondott köszönetet az üdvözlő szavakért és nagy örömmel üdvözölte a Magyar-Török Társaság megalakulását. Beszédében rámutatott a két nemzet rokonságára és régi kulturális kapcsolataira. Utalt arra, hogy mennyire hasonlók a két nemzetnek nemcsak szokásai és népviselete, hanem jellemvonásai is. Helyesnek mondotta, hogy a régi kulturális és történelmi kapcsolatokat az új társaság tovább akarja ápolni és sok sikert kívánt a társaság működéséhez. Megköszönte a megújodott Törökország vezetőiről való megemlékezést, a hódolat és a tisztelet hangján szökött Magyarország Kormányzójáról és legjobb kívánságait tolmácsolta a magyar nemzetnek.

Paikert Alajos ny. államtitkár a Turáni Társaság nevében üdvözölte a Magyar-Török Társaságot.

Az alakuló közgyűlésről üdvözlő táviratokat küldtek a Kormányzónak és a török köztársaság elnökének, valamint a magyar és a török miniszterelnöknek, külügyminiszternek és közoktatásügyi miniszternek.

Az alakuló közgyűlés után tartott választmányi ülésen az igazgatótanács tagjaivá választották gróf Dessewffy Gyulát, Németh Gyula egyetemi tanárt, Paikert Géza miniszteri tanácsost és báró Radvánszky Antalt.

Utána Cholnoky Jenő ny. egyetemi tanár vetítettképes előadást tartott Törökországról.

BOLGÁR-MAGYAR KAPCSOLATOK.

F. évi május 9-én a Magyar Frontharcosok fényes ünnepség keretében ünnepelték a bolgár hősök napját. Ezen az ünnepségen József királyi herceg igen szép beszédet tartott. Május 30-án pedig Bulgáriában a bolgár frontharcosok ünnepelték meg a magyar hősök napját. Szófiában a tisztí kaszinóban nagygyűlés volt, amelyen Halacsev nyugalmazott tábornok volt a vezér-szónok, a szófiai rádió pedig fél órát szentelt a magyar hősöknek.

Május 24-én a bolgár kolónia többszáz tagja a Svábhegyen gyűlt össze és ott ünnepelte meg szent Círil és Metod napját. A szabad ég alatt rövid istentisztelet volt, utána pedig a bolgár iskola növendékei szép műsort adtak elő. A bolgárok kólok és táncok mellett az napon késő estig maradtak együtt.

Június 2-án Thruránszky László miniszteri tanácsos vezetésével 15 tagból álló neves magyar újságírócsoport ment le Bulgáriába, hogy látogatást tegyen a szófiai bolgár újságíróknál. A magyar újságírókat szép programm várta. Két napi szófiai tartózkodás után, ahol Szófia nevezetességeit nézték meg és ahol a különböző összejöveteleken alkalmuk nyílt Bulgária vezető köreivel megismerkedni, kirándultak Várnába, onnan pedig visszatérve Sumenben szálltak ki és ott a Kossuth-házat látogatták meg. Azután Madarába mentek ki, ahol a híres turáni eredeti sziklakövek tekintették meg. Rillai kolostor látogatásával ért véget a kirándulás.

Az élenk kapcsolatoknak hű tükré a magyar és bolgár sajtó, amely nap-nap után állandóan foglalkozik a két testvérnemzet rokoni kapcsolatainak fejlődésével és nagy rokonszenvvel tárgyalja a két ország problémáit.

*

A Magyarországi Turán Szövetség f. év május 31-én tartott tisztújító „Ösgyűlését”, amelyen a leköszönt Szentgáli Antal helyett dr. Majthényi Miklóst választották meg nagyvezérnek. Elismerését fejezte ki az ösgyűlés dr. Turmezei László vezérnek, a Nemzetvédelmi Akadémia aligazgatójának a turáni eszme körüli tevékenységéért. Dr. Blaskovich Lajos „Óshaza és Körösi Csoma Sándor célja” címen nagy felkészültséggel, értékes munkát bocsátott a nyilvánosság részére. Zajti Ferenc ismertette a Turán Népek Otthona tervét, amelynek felépítésére legalkalmasabb terület volna a rózsadombi. Gülbaba-emlékhez tartozó telektömb. Végül kecheméthy Pethes László beszélt a turáni eszme körüli csoportosult Egyesületek együttműködésének lehetőségéről.

Összeállította: *Dr. Gergelyffy Gábor.*

A TURÁNI TÁRSASÁG

Alapítási éve: 1910 — Első elnöke: *Dr. gróf Teleki Pál*

Védnöke:

vitéz dr. József Ferenc kir. herceg

Elnöke:

Dr. Cholnoky Jenő ny. egy. ny. r. tanár

Alapító és örökös tiszteletbeli elnöke:

Paikert Alajos ny. államtitkár

Tiszteletbeli elnökei:

Dr. Antal István nemzetvédelmi propaganda miniszter

Dr. Bárdossy László ny. m. kir. miniszterelnök

Dr. Hóman Bálint ny. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter

bárá Kemény János író, földbirtokos

Dr. Pataky Tibor államtitkár

Dr. Szily Kálmán ny. államtitkár, műegy. ny. r. tanár

Dr. Tasnádi Nagy András, a Képviselőház elnöke

Dr. Ullein-Reviczky Antal Zsigmond megh. miniszter, rk. követ

Vig Albert ny. h. államtitkár

Vikár Béla ny. elnöki főtanácsos

bárá Wlassics Gyula államtitkár
Zsedényi Béla ny. h. államtitkár

Alelnökei:

Balog Andor ny. OTI vezérigazgató

Dr. Bán Aladár m. kir. kormánytitanácsos

Dr. Fülei Szántó Endre min. o. főnök, egy. ny. r. tanár

vitéz Galánthay-Glock Tivadar ny. vezérőrnagy

Kállay Übul ny. főispán, a MAB alelnöke

Dr. Kovács-Karap Ernő ügyvéd

vitéz Kolosváry Borcsa Mihály, a Sajtókamara elnöke

Dr. Marzsó Lajos m. kir. főgeológus

Dr. Mezey István tb. egy. tanár, ügyvéd

Dr. Paikert Géza min. tanácsos

Dr. Pröhle Vilmos ny. egy. ny. r. tanár

Igazgató:

Dr. Gergelyffy Gábor író

Ügyész:

Dr. Mezey Lajos országgy. képviselő

Főtítkár:

Könyvtáros:

Tólos Teodóra

A Számvizsgáló Bizottság:

Elnöke:

Dr. Teghze-Gerber Ferenc, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke

Podhorszky Vilmos, az országgyűlés ny. számszéki főigazgatója

Rendes tagjai:

Kenézy Zoltán, a Legfőbb Állami Számszék ny. tanácselnöke

Póttagjai:

Dr. Kocsis Miklós p. ü. fogalmazó

Réty Gyula MFTR tisztviselő

Vargyassy Márton ny. számv. főtanácsos

A Választmány rendes tagjai:

Dr. Bartucz Lajos egy. ny. r. tanár

Dr. Csekey István egy. ny. r. tanár

vitéz Csécsi Nagy Imre ny. altábornagy

vitéz Endre László alispán

Faragó József áll. gimn. tanár

Dr. Fettich Nándor egy. m. tanár

Dr. Gévay-Wolff Nándor ny. államtitkár

vitéz dr. Horváth Béla székhfőv. főjegyző.

Hovszky János, a Baross Szövetség elnöke

Ispánovits Sándor ny. polg. isk. igazgató

Dr. Jaisoviczky Károly ny. államtitkár

Dr. Jeney Endre egyetemi ny. r. tanár

Dr. kecskeméthy Pethes László ny. főispán

Dr. Lechner Jenő műegyetemi ny. r. tanár

Dr. Ligeti Lajos egy. ny. r. tanár

Dr. Megyeri József áll. gimn. tanár

Dr. Moravcsik Gyula egy. ny. r. tanár

vitéz dr. Nagy Iván miniszteri o. tanácsos

Novágh Gyula, a Székesfevárosi Iskolán-
kivüli Népművelési Bizottság igazgatója
Rafaélzé-Mányoky Vilma lg. tanárnő
Dr. Réthly Antal egy. c. rk. tanár
Dr. Rüblein Richárd ny. min. tanácsos
Dr. hollósi Somogyi József, a Tud. Akad.
alkönyvtárosa
Szentgály Antal, a Közmunkatanács ny.
alelnöke
Dr. Szent-Iványi Domokos min. tanácsos
vitéz *dr. Terbócz Miklós* min. osztály-
főnök
Dr. Tompa Ferenc egy. ny. r. tanár

Dr. Tormay Gézáné, államtitkár özvegye
Végh Jenő GyOSz titkár
Dr. Zilahi-Sebess Jenő min. o. tanácsos

Választmányi póttagok:

Dr. Blaskovich Lajos Pest megye fő-
jegyzője
Máté-Török Gyula
Torbágyi Novák József Lajos tanár
Túrmezei László gimn. tanár

Titkárok:

Kiss Albertné
Kovács Gusztáv (japáni és finn)
Réthy Gyula (török)

A NÉPROKONSÁGI DOLGOZATOK eddig megjelent számai:

1. **Mányoky Vilma:** A finn nemzetörség és a Lotta Svärd Egyesület (Elfogyott.)
2. **Faragó József:** Eino Leino, a finn Petőfi
3. **Kállay Ubul:** A vogul skorpióember és a magyar csodaszarvas
4. **Mányoky Vilma:** Az észti nők honvédelmi szervezete és társadalmi tevékenysége
5. **Cholnoky Jenő:** A Turáni Társaság feladatai
6. **Bendefy László:** Magyar, Jeretány keleti fejedelem székvárosa
7. **Sonkoly István:** A vogul és osztják zene
8. **Gombos László:** Lemminkejnen anyja. Színre alkalmazott hitrege a Kalevalából. Zenéjét szerezte: Lányi Viktor
9. **Virányi Elemér:** A Kalevala száz év távlatából
10. **Benkő István:** A 2600 éves japáni állam
11. **hollósi Somogyi József:** A felkelő nap országának útja
12. **Cholnoky Jenő:** Japán földrajza
13. **Cvetkov Lázár:** Bulgária joga Macedóniához és Tráciához
14. **Mányoky Vilma:** Karjala a finn Erdély
15. **Virányi Elemér:** Az észti nép művelődési törekvései a XIX. században
16. **Medriczky Andor:** Mit jelentett a kemalizmus Törökország és Európa újabb viszonyának kialakulásában
17. **hollósi Somogyi József:** Buda török emlékei
18. **Török László:** A Turáni Társaság és a magyar-japáni kapcsolatok
19. **Cholnoky Jenő:** Körösi Csoma Sándor Göttingenben
20. **hollósi Somogyi József:** Körösi Csoma Sándor emléke itthon és külföldön.
21. **Pogány István:** Magyar kutató Körösi Csoma Sándor nyomában. Dr. Tóth Jenő emlékezete.
22. **Kovács Karap Ernő:** A faji fejlődés és a faji tulajdonságok okai.
23. **Szerőcsei Gyula:** A kumamenti Magyarország Vörösmarty költészetében
23. **Vikár Béla:** Élet a magas északon. (Finn elbeszélők)

A Turáni Társaság kiadóhivatalában kedvezményes áron kaphatók a Turán c. folyóirat régi évfolyamai (1913, 1917, 1918, 1922—1936, 1939—1940. Az 1921. és 1937/38. évfolyam elfogyott.)